

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Toplumun Ruh Hali
Temmuz 2018

*(Bu rapor abonelerimizle yaptığımız
sözleşmelere uygun olarak yayınlanmıştır.)*

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ	4
2. TOPLUMUN RUH HALİ.....	6
2.1. Depresyon Endeksi.....	6
2.2. Toplumun Mutluluk Seviyesi	13
2.3. Güvenlik.....	17
2.4. Mutlu Eden ve Öfkeliendiren Olaylar	20
2.4.1. Toplumsal kümelerle göre mutlu eden / öfkeliendiren olaylar.....	22
2.4.2. Seçmenlere göre mutlu eden / öfkeliendiren olaylar.....	22
2.4.3. Depresyon endeksi ve mutlu eden / öfkeliendiren olaylar	23
2.5. Siyasi Tercihler ve Duygusal Durumumuz.....	27
3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ	34
3.1. Araştırmanın Genel Tanımı.....	34
3.2. Örneklem.....	34
4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI.....	36
4.1. Deneklerin Profili	36
4.2. Ruh Hali.....	40
5. TERİMLER SÖZLÜĞÜ	44
5.1. Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler.....	45

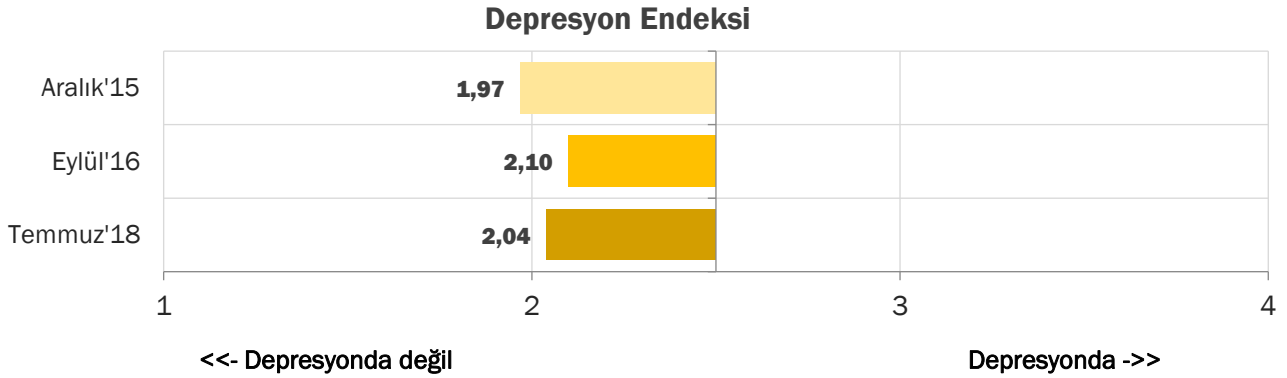

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Temmuz'18 Barometresi'nin dayanağı olan araştırma 7-8 Temmuz 2018 tarihlerinde, 32 ilin, merkez dahil 98 ilçesine bağlı 156 mahalle ve köyünde, 2728 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Seçimin ardından toplumsal ruh hali

Toplumsal psikolojinin etkilediğini düşündüğümüz kritik zamanlarda yaptığımız gibi bu ay da seçimin ardından toplumsal psikolojiyi anlamak için toplumun ruh halini inceledik ve “depresyon endeksini” tekrarladık. Yıllar geçtikçe büyük çaplı değişimler görülme de “bunalımdaydım, bunalmış hissettim” ifadesinde gözle görülür bir artış dikkat çekiyor. Bunun nedenini toplumda görülen “bunalımda olma” algısının yıllar içinde anlamını değiştirerek daha yaygın kullanılmaya başlanması olarak yorumlayabiliriz. En fazla söylenen olumsuz ruh hali ise “üzüldüm, üzgün hissettim” ifadesi olarak gözüküyor. Ardından da “huzursuz uyudum” ifadesi geliyor.

Depresyon endeksini oluşturan 8 ifadedeki değerlerin ortalaması alınarak hesapladığımız ortalama puan Türkiye için 2,04. Bu puan 1 Kasım seçimlerinin ardından Aralık 2015 ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin ardından Eylül 2016 ölçümlerine oldukça yakın ve temelde toplumun ruh halinde bir değişimden bahsetmek mümkün olmasa da, Eylül 2016'dan biraz daha geride.

Yıllar geçse de açık bir şekilde kadınların erkeklerden daha depresif olduğunu söyleyebiliriz. Yaş gruplarına bakıldığında ise 44 üstü yaş grubunun incelenen 3 yılda da istikrarlı bir biçimde az bir farkla biraz daha depresif yaş grubu olduğu ortaya çıkıyor.

Ekonomik sınıfla depresyon endeksi arasında korelasyon olduğunu görüyoruz. Yeni orta sınıf ve üst gelir depresyon endeksinin altındayken, alt gelir ve alt orta sınıfın depresyon endeksinin üstünde, yani daha depresif olduğu görülüyor. Alt gelir ve alt orta sınıf tüm yıllarda diğer sınıflardan daha depresif.

Lise altı eğitim grubu istikrarlı olarak ülkenin en depresif grubu olarak ortaya çıkıyor. Çalışma durumu ele alındığında ise incelenen 3 yılda da işsiz, ev kadını, işçi ve çiftçi grubunun Türkiye ortalamasından daha depresif olduğu görülüyor.

Siyasi tercihe bakıldığında yıllar içinde Ak Parti seçmeninin diğer parti seçmenlerine göre daha mutlu bir tavra sahip olduğu görülüyor. MHP seçmeninin ortalama mutluluk seviyesinde olduğu

görülüyor. Fakat HDP ve CHP seçmenlerinin ise 2015'ten bu yana mutluluk seviyesi kayda değer biçimde azalmış. Güncel duruma bakıldığında ise 2,41'lik ortalamaları ile HDP seçmeni ülkedeki en mutsuz, en depresyondaki siyasi parti seçmeni profilini oluşturuyor.

Kendini mutlu hissedenler azalıyor

Altı yıl süresinde yaptığımız üç ölçüme baktığımızda, yıllar geçtikçe ülkedeki kendini mutlu veya çok mutlu olarak tarif edenlerin oranı azalıyor. 2012 yılında yüzde 62 mutluyken, bu ay bu oran yüzde 43.

Dindar Muhafazakârlar hem kendilerini, hem de sade vatandaşı ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımlıyorlar. Geleneksel Muhafazakârlar ise daha çok ortalama dolaylarında bir tavır izliyorlar. Fakat kendilerini Modern olarak tanımlayan kümedeki bireyler kendilerinin ve sade vatandaşın mutluluğunu ortalamanın altında olarak görüyor. Bu tabloyla bağlantılı olarak benzer yorumları dindarlık seviyesi üzerinden de yapabiliyor ve inanç seviyesiyle mutluluk seviyesi arasında doğrusal bir ilişki görebiliyoruz. Kendilerini sofu veya dindar olarak tanımlayanlar, kendilerinin ve sade vatandaşın mutluluğunu tanımlama konusunda oldukça pozitif bir tavır sergiliyorlar.

Mutluluğumuzu ve öfkelerimizi de siyaset etkilemiş

İnsanları son bir ayda en çok mutlu eden olayın ne olduğu sorulduğunda neredeyse yarısının bu soruya cevap vermediklerini veya mutlu eden olay söylemediklerini görüyoruz. Mutlu olan ve mutluluğunun kaynağı olarak bireysel hayattan değil ülke hayatından bir şeyler söyleyenler en çok seçim sonucunu söyledi. Bunu söyleyenler en çok Ak Parti'nin kazanmasına, Erdoğan'ın başa geçmiş olmasına ve genel olarak seçim sonucuna mutlu olduklarını söyleseler de HDP'nin barajı geçmesi, MHP'nin oy oranı gibi olaylara mutlu olanlar da bulunuyor.

Ak Partililer ve MHP'liler diğer seçmenlere kıyasla daha yüksek oranda mutlu eden olay söylemişler ve Ak Partili'lerin yüzde 24'ü ve MHP'lilerin yüzde 10'u en çok seçim sonucunun mutlu ettiğini belirtmiş.

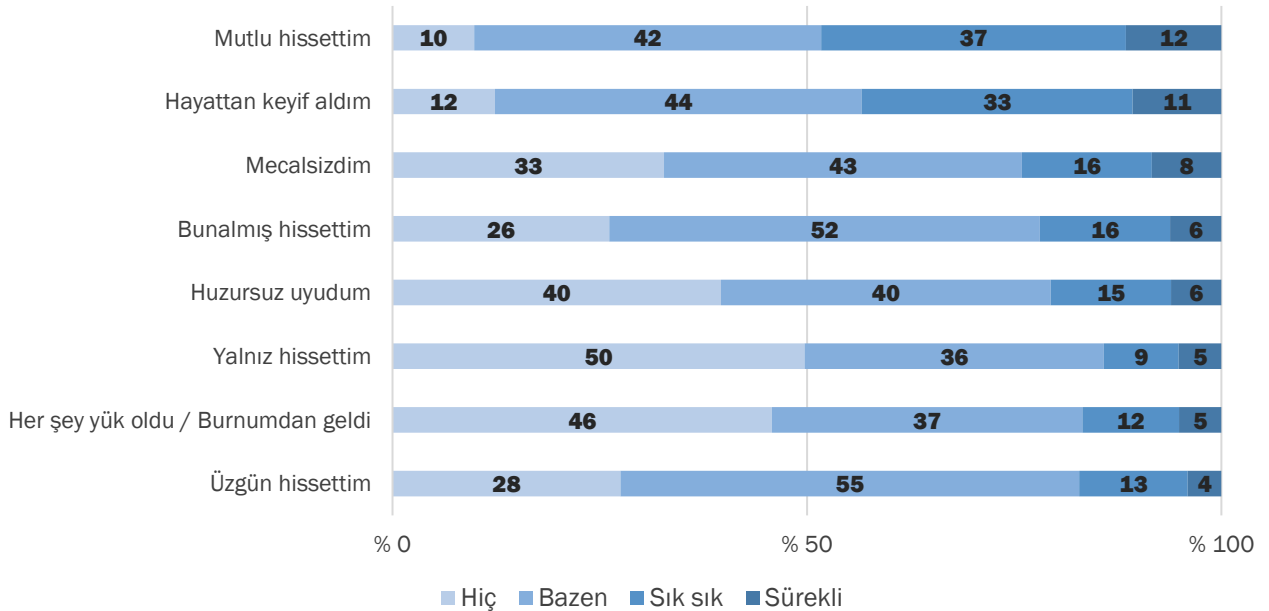
Son bir ay içinde en fazla öfkelenen olayların listesi de, insanların yarısının soruya cevap vermemiş olması açısından mutlu eden olaylar listesine benziyor. Ancak insanlar en çok seçim sonucuna, ardından çocuk kaçırılması ve istismarına öfkelenmişler. Seçim sonucunu konu edenlerin öfkelenedikleri siyasi olay / aktör değişiyor: Seçim sonucu, Ak Parti'nin kazanması, HDP'nin meclise girmesi, Erdoğan'ın kazanması, CHP, İnce, Saadet Partisi gibi farklı aktörlere dair. Seçim sonuçlarına Ak Partililerin (yüzde 7) ve MHP'lilerin (yüzde 9) oldukça düşük oranlarda öfkelenmişler. Halbuki CHP, HDP ve İyi Parti seçmenleri arasında seçim sonuçlarına öfkelenenler sırasıyla yüzde 30, yüzde 20 ve yüzde 18.

2. TOPLUMUN RUH HALİ

“Toplumun Ruh Hali” konusunu ilk olarak Aralık’15 Barometresi tema konusu olarak incelemiştik. 1 Kasım 2015 Seçimlerini takip eden dönemde sorduğumuz bu soruları yine bir genel seçimi takip eden ayın çalışmasında yönlendirmeyi uygun gördük. Ölçümü diğer ülkelerle de karşılaştırma olanağı bulmak için de soru modellerini European Social Survey kurumunun “Well-being” araştırmasından faydalanarak oluşturduk. Genel çerçeveye bu raporun ilk bölümünde inceleyebileceğiniz 8 sorudan oluşan endeks sonuçlarına baktığımızda Türkiye’nin genel ruh halinin 20’den fazla Avrupa ülkesine kıyasla çok geride olduğunu belirtmek gerekiyor. Bu verilerin kapsamlı olarak dünya geneliyle karşılaştırıldığı halini bu bölümün en sonunda yer alan Prof. Dr. Hasan Kirmanoğlu’nun “Siyasi Tercihler ve Duygusal Durumumuz” adlı yazısında inceleyebilirsiniz. “Toplumun Ruh Hali” başlığı altında, ayrıca kişilerin hem kendilerinin mutluluk seviyesini tespit etmeye, hem de normal, sade bir vatandaşın ne derece mutlu olduğuna dair algıyı anlamaya yönelik soruların cevaplarını bulabilirsiniz. Yine tema kapsamında kişilere son bir ay içinde en mutlu eden ve en öfkeli olayların ne olduğunu sorduk. Cevap verenlerin içinde seçime ilişkin üzüntüsü veya öfkesi bulunanlar beşte birin üstünde gözüküyor. Söylenenlerden ise 24 Haziran seçim sonucuna öfkelenenlerin konuyu daha şahsi yaklaştıkları sonucunu çıkartabiliriz. Bu bölümün geneline baktığımızda kişilerin kendini genel olarak mutlu hissettiklerini; ancak, ortalama insanın o kadar da hayatından memnun olmadığını düşündükleri sonucunu çıkartabiliriz.

2.1. Depresyon Endeksi

Son bir haftada şimdi sayacaklarımı ne sıklıkta hissettiniz?

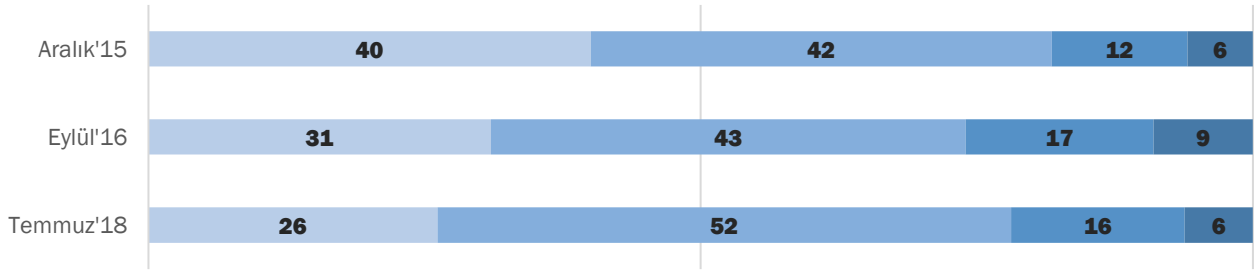
Toplumsal ruh hali teması ile Türkiye’yi inceleyen raporumuzun bu bölümünde Türkiye’nin ruh halini başka bir boyutuyla ele almaya devam ediyoruz. Ülkede depresyonu ölçmek amacıyla daha önce sorduğumuz 8 soruyu bu ay yineledik. Temmuz ayında görüştüğümüz kişilere sorduğumuz “Son bir haftada şimdi sayacaklarımı ne sıklıkta hissettiniz?” sorusuna verilen cevapları aşağıdaki grafikte görüyoruz. Grafığe bakıldığında sık sık ve sürekli mutlu

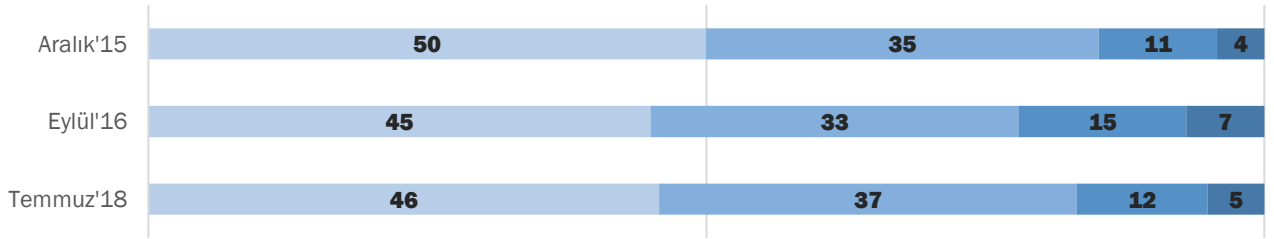
hissedenlerin sayısı, sık sık ve sürekli üzgün hissedenlerin sayısının yaklaşık olarak 3 katı kadar.

Yukarıda bahsettiğimiz "Son bir haftada şimdi sayacaklarımı ne sıklıkta hissettiniz?" sorusunda okunan ifadelere verilen cevapları ayrıca 2015 ve 2016 yıllarına ait verilerle de karşılaştırdık. Aşağıdaki grafiklerde ilk bakışta 2015'ten bu yana sorulara verilen cevaplar arasındaki farklılıklar oldukça düşük kalmışsa da, ülkenin ruh halinin biraz daha depresif bir hal almış olduğunu görüyoruz.

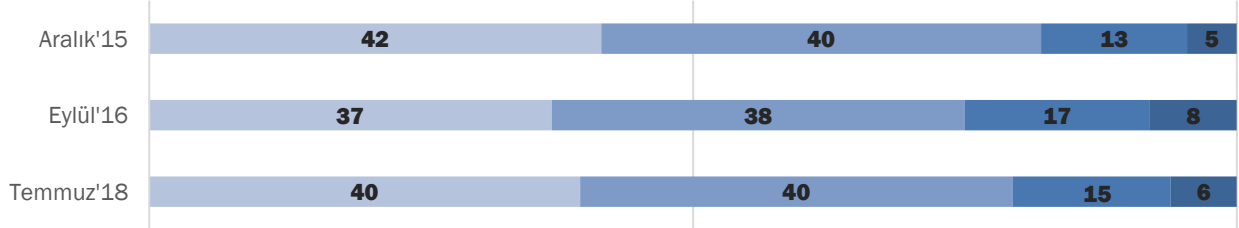
"Bunalımdaydım, bunalmış hissettim"

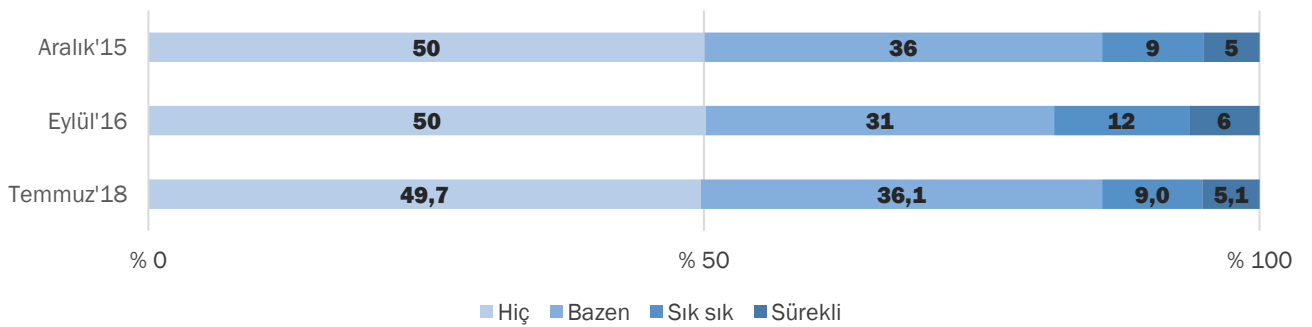
"Herşey yük oldu, Burnumdan geldi"

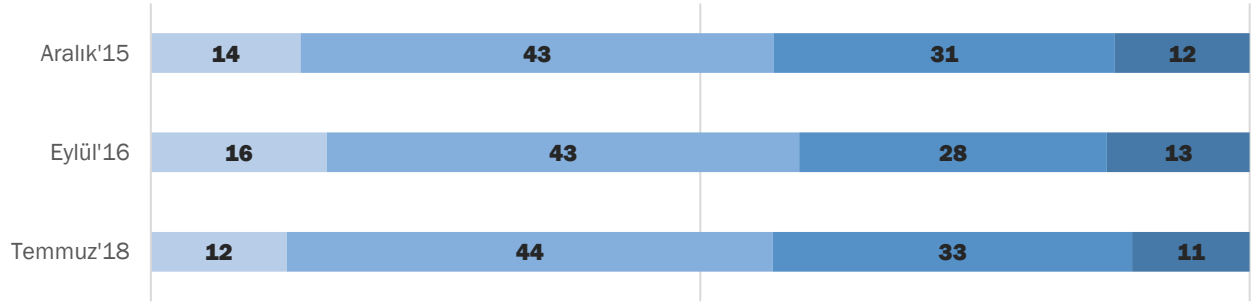
"Huzursuz uyudum"

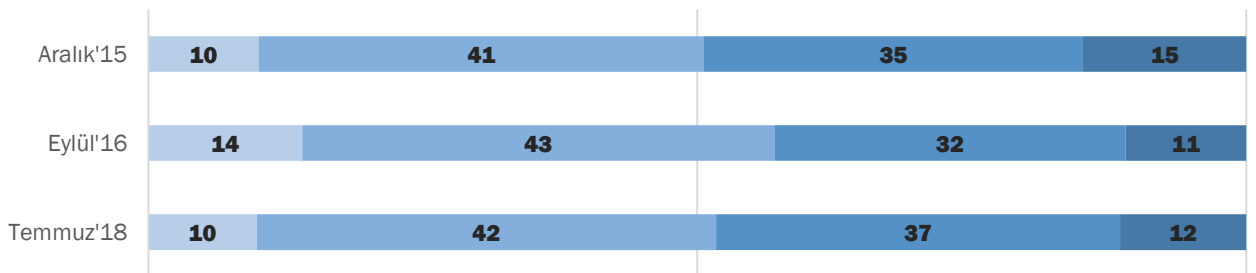
"Yalnız hissettim"

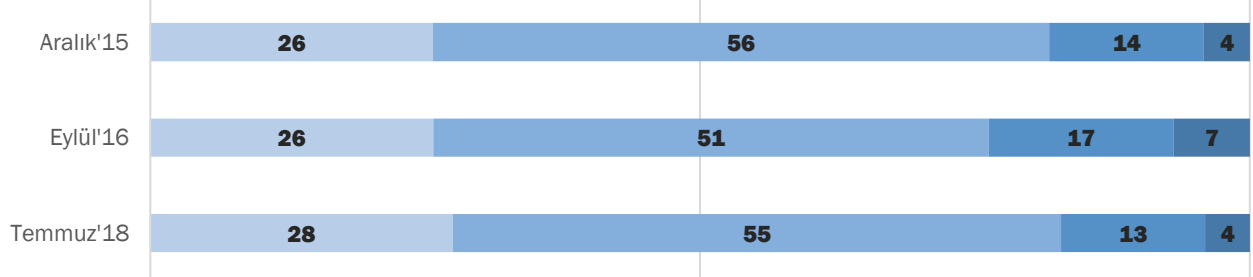
"Hayattan keyif aldım"

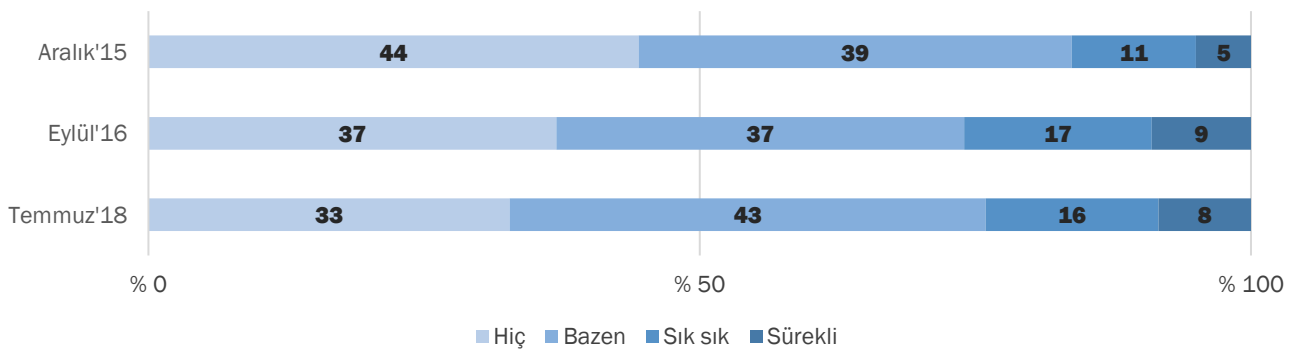
"Mutluydum, mutlu hissettim"

"Üzüldüm, üzgün hissettim"

"Mecelim yoktu, kendimi işime veremedim"

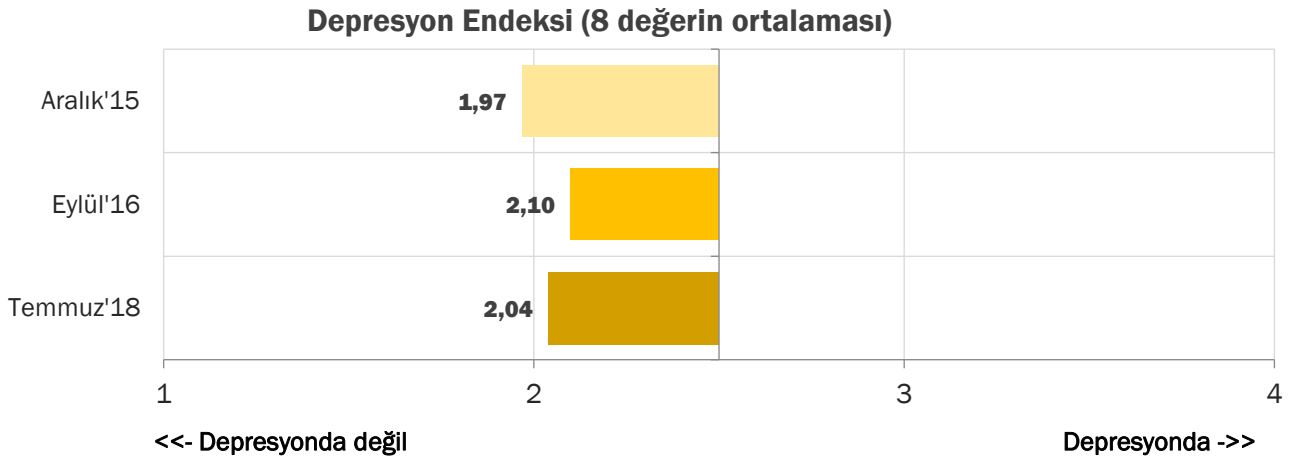

Tablolar incelendiğinde ifadeler için yıllar geçtikçe büyük çaplı değişimler görülmesi de "Bunalımdaydım, bunalım hissettim" ifadesinde gözle görülür bir artış dikkat çekiyor. Bunun nedenini toplumda görülen "bunalımda olma" algısının yıllar içinde anlamını değiştirerek daha yaygın kullanılmaya başlanması olarak yorumlayabiliriz. En fazla söylenen olumsuz ruh hali ise "Üzüldüm, üzgün hissettim" ifadesi olarak gözüküyor. Ardından da "Huzursuz

uyudum” ifadesi geliyor. Olumlu ifadelerdeki hisleri büyük çoğunluk sıklıkla veya sürekli paylaştığını belirtiyor.

Anketlerimizde sorduğumuz 8 ifadedeki değerlerin ortalaması alınarak yapılan ve kullandığımız ifadelerin aynı formatta olması için bazılarını tersine döndürerek hesapladığımız bu ortalama puan Türkiye için 2,04. Bu puan Aralık 2015 ve Eylül 2016 ölçümlerine oldukça yakın ve temelde toplumun ruh halinde bir değişimden bahsetmek mümkün olmasa da, Eylül 2016'dan biraz daha geride.

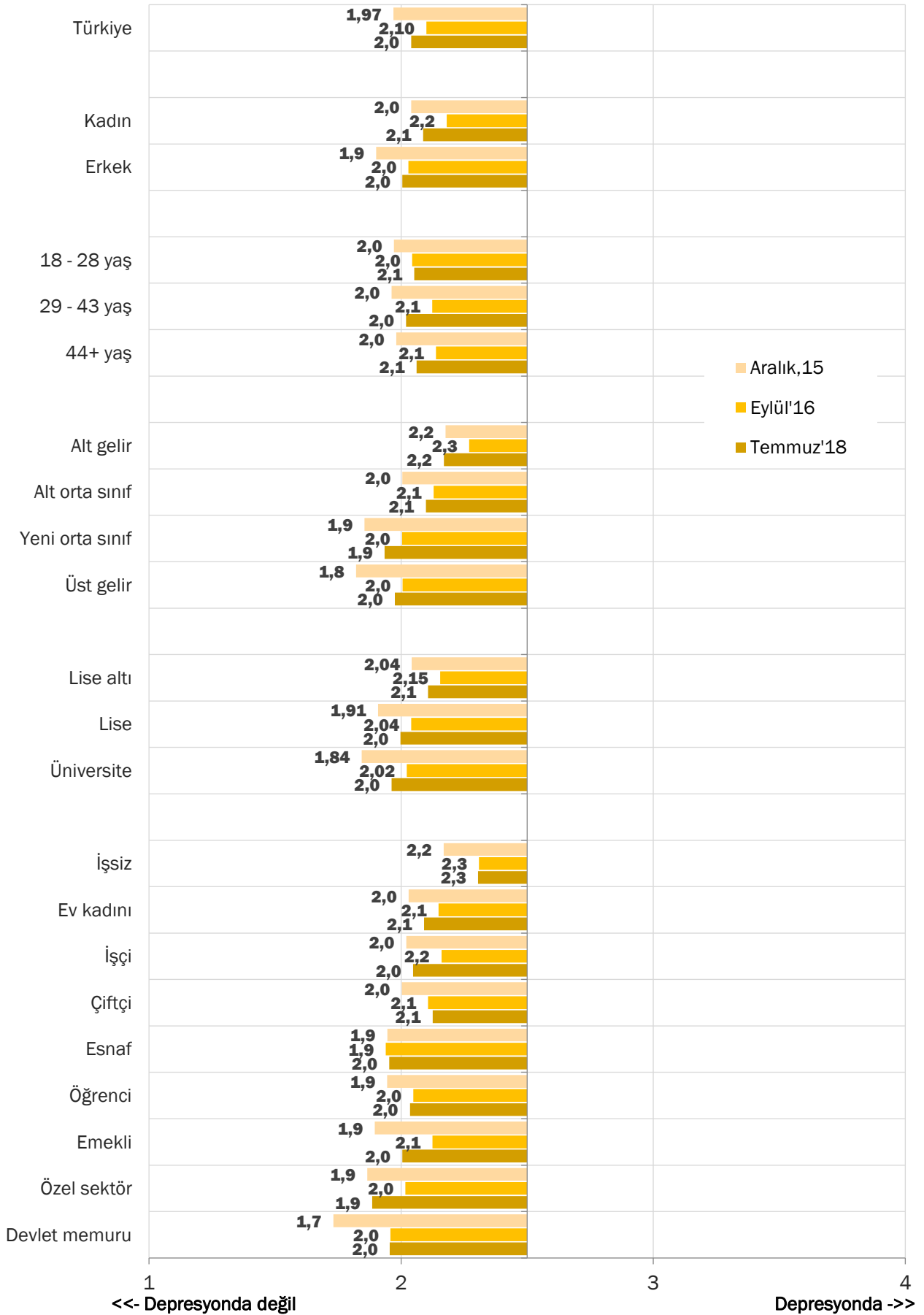
Yukarıda yıllara göre kıyasla yaptığımız grafiklerin haricinde, Türkiye'yi ortalama depresyon endeksinde göre cinsiyet, yaş, siyasi tercih, etnik köken, din/mezhep, ekonomik sınıf, eğitim durumu ve çalışma durumu bakımından da inceledik.

Yıllar geçse de açık bir şekilde kadınların erkeklerden daha depresif olduğunu söyleyebiliriz. Güncel veriler de bu gerçekliği bir kez daha gözler önüne seriyor. Erkekler 2,00 ile ortalama depresyon endeksinin 0,4 puan altındayken kadınlar 2,09 ile 0,5 puan üstünde. Yıllar içinde büyük bir sayısal değişim görülmesi de genele bakıldığında erkeklerin genelde ortalama depresyon endeksinin altında kadınların ise çoğunlukla üstünde olduğunu söyleyebiliriz.

Yaş kategorisine bakıldığında ise dalgalanmalar görmek mümkün. Fakat bu dalgalanmalar içinde 44 üstü yaş grubunun incelenen 3 yılda da istikrarlı bir biçimde az bir farkla biraz daha depresif yaş grubu olduğu ortaya çıkıyor.

Depresyon endeksi

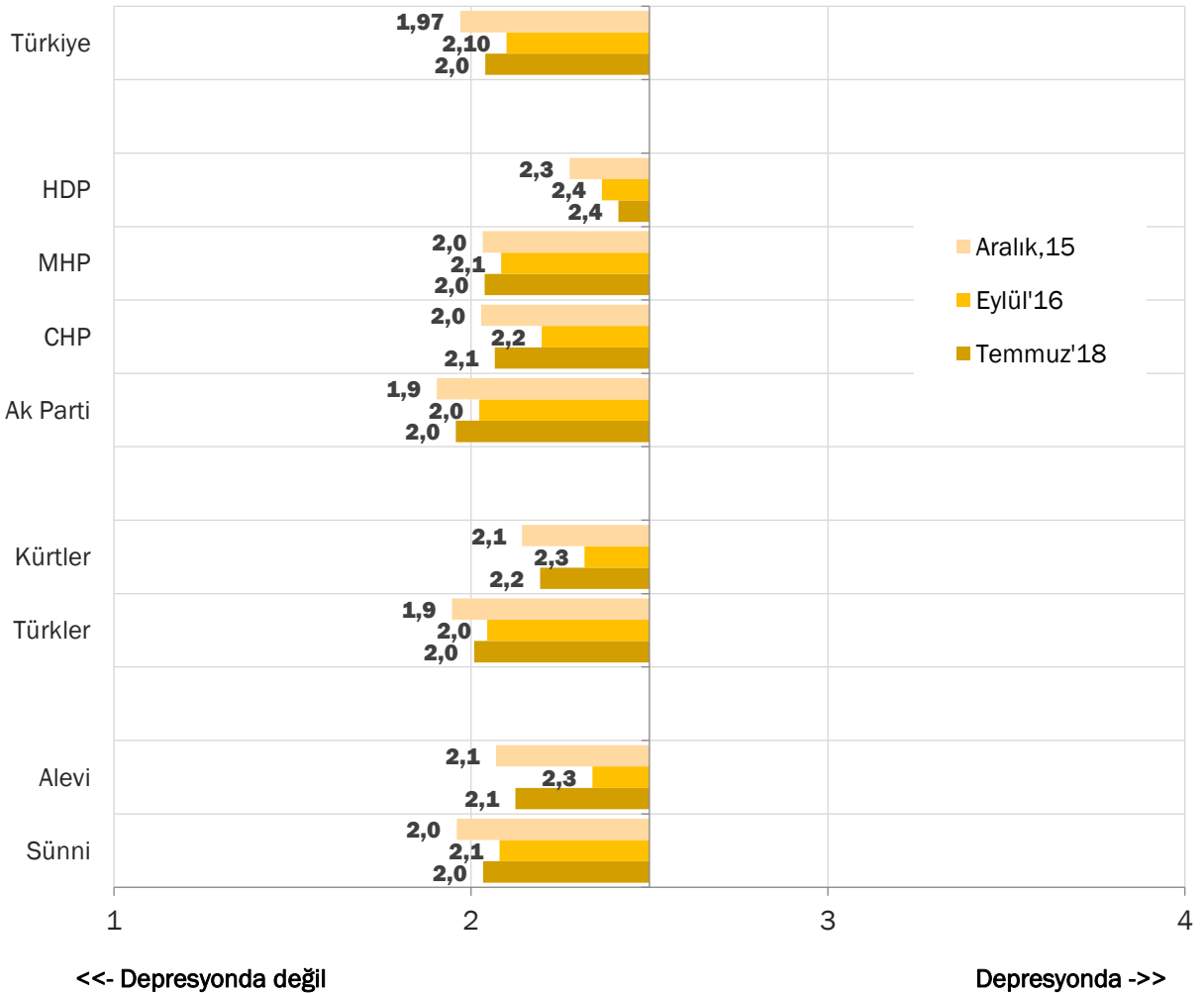

Yukarıdaki grafiğe ilk baktığımızda ekonomik sınıfla depresyon endeksi arasında korelasyon olduğunu görüyoruz. Yeni orta sınıf ve üst gelir depresyon endeksinin altındayken, alt gelir ve alt orta sınıfın depresyon endeksinin üstünde, yani daha depresif olduğu görülüyor. Alt gelir ve alt orta sınıf tüm yıllarda diğer sınıflardan daha depresif. Bu durumun hâlâ devam ettiğini ortaya koyan güncel verilere bakıldığında ise toplumun en depresifi 2,17'lik ortalamaları ile yine alt gelirliilere ait. Grafikte dikkat çeken bir diğer bulgu bu ayki ölçüme göre en az depresif olan sınıfın üst gelir sınıf değil de, yeni orta sınıf olması.

Eğitim durumu bakımından lise altı grubu istikrarlı olarak ülkenin en depresif grubu olarak ortaya çıkıyor. 2015 ve 2018 yılında ortalamadan 0,7 puan, 2016 yılında ise 0,5 puan daha depresifler. İncelenen 3 yılda da ortalamaları Türkiye depresyon endeksi ortalamasının oldukça üzerinde. Lise ve üniversite seviyesi eğitim durumuna sahip gruplar ise incelenen 3 yılda da ortalamasının altında bir seyir izliyor. Özetle, yüksek eğitimlilerin Türkiye ortalamasından depresyona biraz daha uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışma durumu ele alındığında ise incelenen 3 yılda da işsiz, ev kadını, işçi ve çiftçi grubunun Türkiye ortalamasından daha depresif olduğu görülüyor. Geri kalan çalışma durumları ortalamasının çoğunlukla altında değişken bir seyirdeler. 2018 ve 2016'da 2,31 ve 2015'de 2,17 ortalama ile Türkiye'nin incelenen 3 yıla göre en depresif grubunu işsizler oluşturuyor.

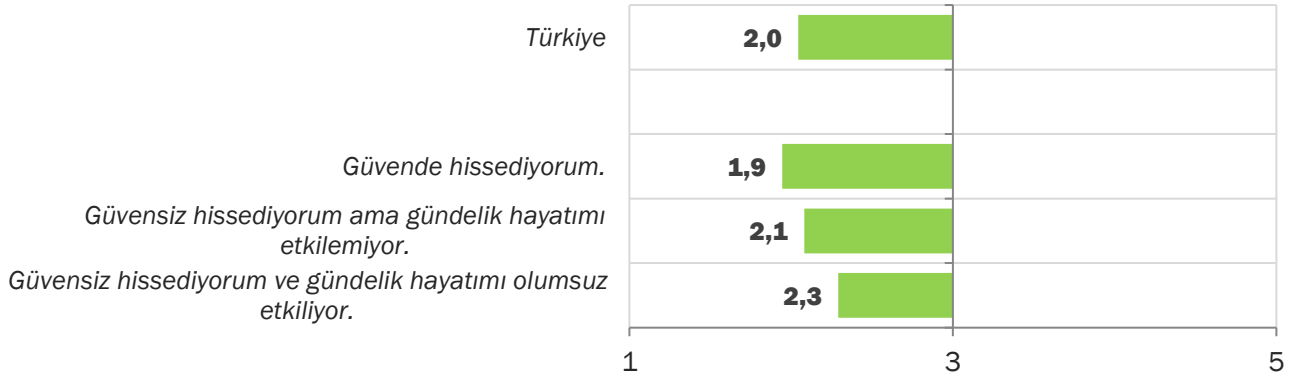
Depresyon endeksi

Siyasi tercihe bakıldığında yıllar içinde Ak Parti seçmeninin diğer parti seçmenlerine göre daha mutlu bir tavra sahip olduğu görülüyor. 1,96'lık ortalamaları ile 2,04 olan Türkiye depresyon endeksi ortalamasının altındalar. MHP seçmeninin ortalama mutluluk seviyesinde olduğu görülüyor. 2,04 ortalamaları ile Türkiye ile aynı ortalamaya sahipler. Fakat HDP ve CHP seçmenlerinin ise 2015'ten bu yana mutluluk seviyesi kayda değer biçimde azalmış. Güncel duruma bakıldığında ise 2,41'lik ortalamaları ile HDP seçmeni ülkedeki en mutsuz, en depresyondaki siyasi parti seçmeni profilini oluşturuyor.

Etnik köken ve din/mezhep kategorileri incelendiğinde ise karşımıza üzerine düşünmemiz gereken bir tablo çıkıyor. Türklerin ve Sünnilerin depresyon seviyesi ortalama endeksin altında seyrederken, Kürtlerin ve Alevilerin ortalamalarının depresyon endeksinin üstünde olduğu görülüyor. Yıllar geçse bile Türklerin Kürtlerden, Sünnilerin Alevilerden daha mutlu olduğu açıkça görülüyor.

Güvende hissetme durumuna göre depresyon endeksi

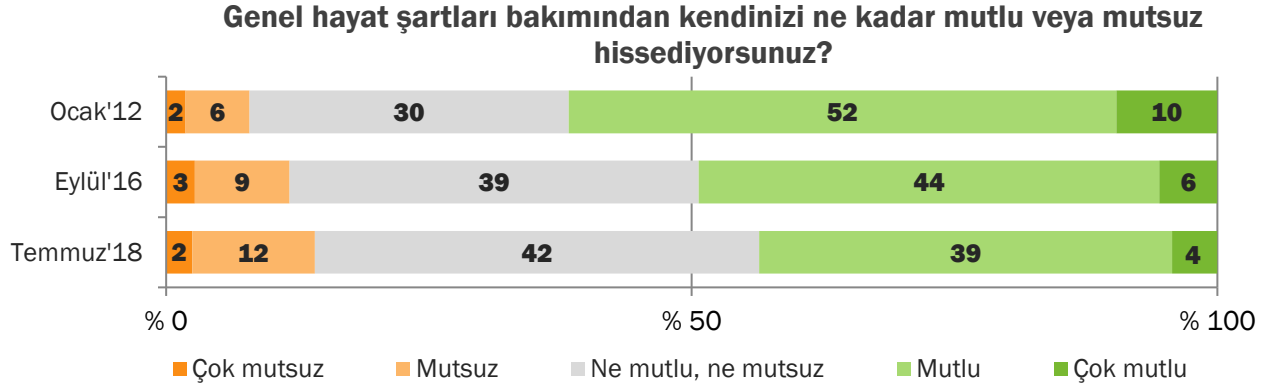
Son olarak depresyon endeksine güvenliğe dair sorduğumuz “Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlara göre inceledik. Yukarıdaki grafikten açıkça görülüyor ki güven duygusuyla depresyonda olma durumu ters orantılı. Kendini güvende hissettiğini söyleyen küme depresyon endeksinin altında bir ortalamaya sahipken, güvensiz hisseden diğer iki küme depresyon endeksinin üzerinde ortalama depresyon puanlarına sahip.

Genel olarak baktığımızda tüm tablolarda büyük çaplı değişiklikler olmamakla birlikte küçük çaplı değişiklikleri yukarıda inceledik. Depresyonu ölçmek için daha öncede kullandığımız 8 soruyu bu ay da yineleyerek Türkiye'nin güncel depresyon durumunu ortaya koymaya çalıştık.

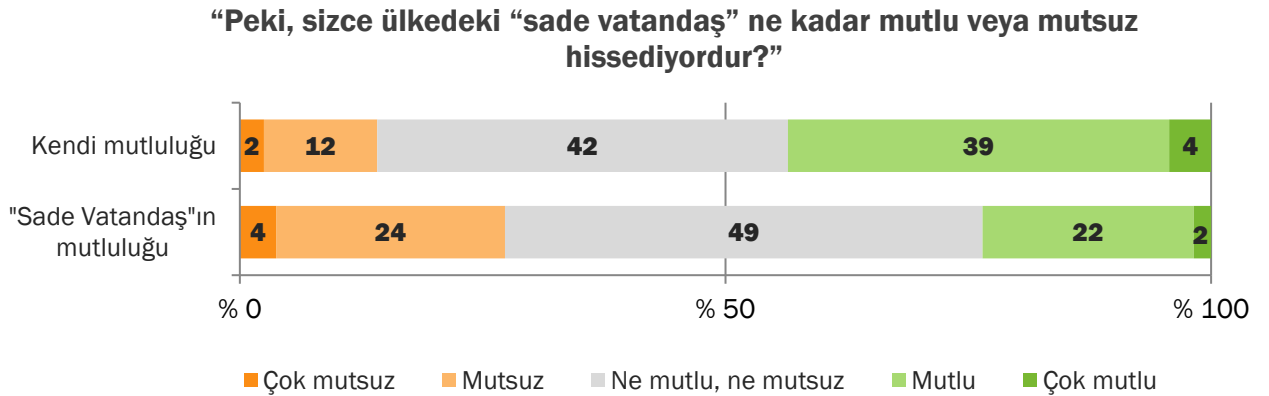

2.2. Toplumun Mutluluk Seviyesi

Raporumuzun bu kısmında ise depresyon endeksinin yanında bir de toplumun mutluluk seviyesini inceliyoruz. “Genel hayat şartları bakımından kendinizi ne kadar mutlu veya mutsuz hissediyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarla oluşan aşağıdaki grafik aşağıda görülmektedir.

Altı yıl süresinde yaptığımız üç ölçüme baktığımızda, yıllar geçtikçe ülkedeki kendini mutlu veya çok mutlu olarak tarif edenlerin oranının azaldığı görülüyor. 2012 yılında yüzde 62 mutluyken, bu ay bu oran yüzde 43. Bunun yanında kendini ne mutlu, ne mutsuz olarak nitelendirenlerde ise minimal bir artış gözlemliyoruz.

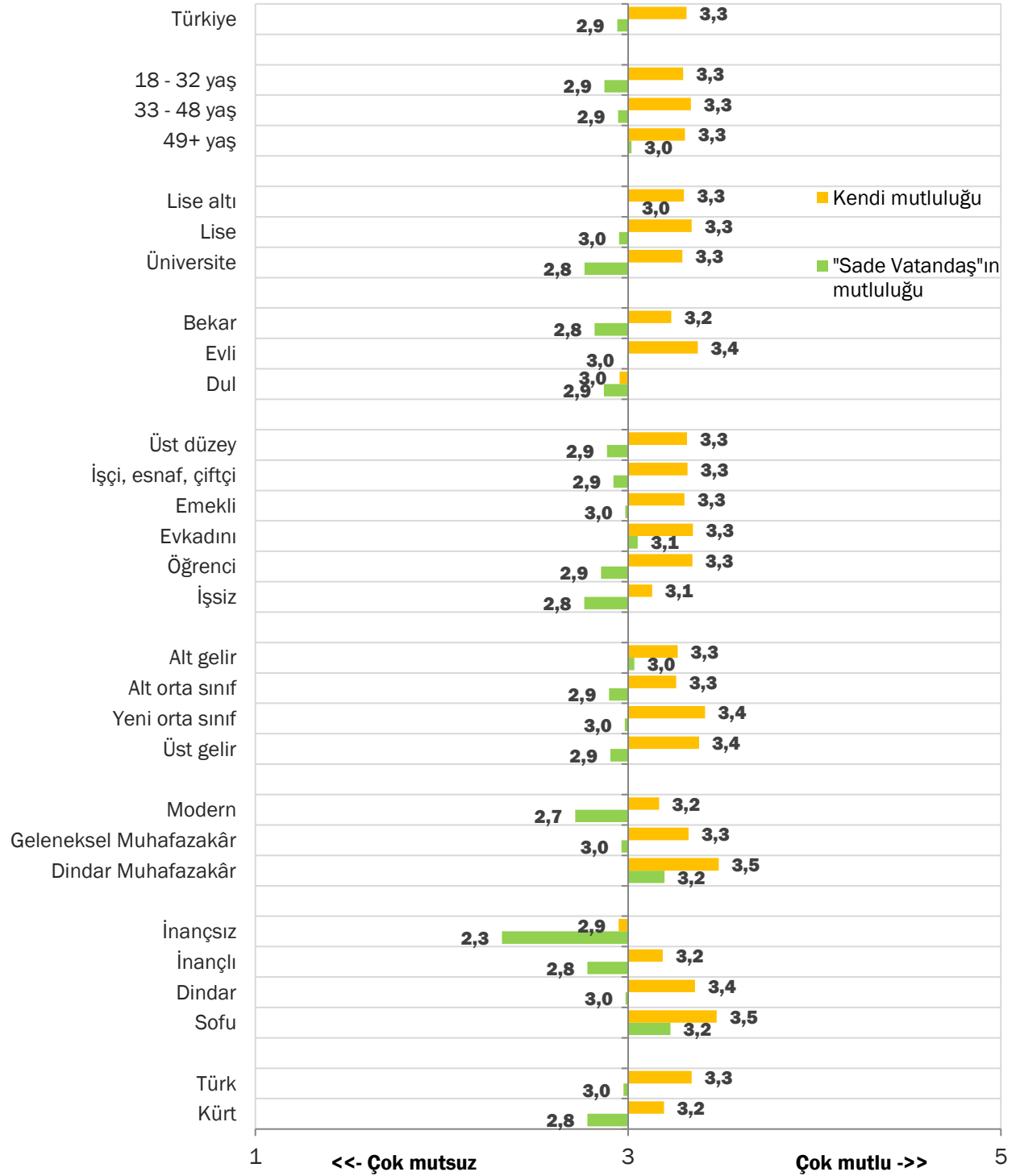

“Peki, sizce ülkedeki “sade vatandaş” ne kadar mutlu veya mutsuz hissediyordur?” sorusuna verilen yanıtlarla oluşan grafiğe de yukarıda yer verilmiştir. Bu soru insanların kendileri dışındakileri nasıl tanımladığını tespit etmek için soruldu. Kendi ruh halinin yanında diğer insanları nasıl gördüğünü ve nasıl tanımladığını öğrenmek amaçlanmıştır. Görüştüğümüz kişilerin kendileri dair mutluluk seviyesiyle karşılaştırıldığında, sade vatandaşın ortalamada daha mutsuz olarak görüyorlar. Yüzde 14 mutsuz veya çok mutsuzken, yüzde 28'in mutsuz veya çok mutsuz olduğu zannediliyor.

Cinsiyet ne mutluluk seviyesinde, ne de sade vatandaşın mutluluk seviyesine dair değerlendirmede fark yaratıyor. Yaşa göre mutluluk seviyesi fark etmese de, gençler sade vatandaşın ortalamadan daha mutsuz, 49 yaş üstündekiler daha mutlu olduğunu düşünüyorlar. Eğitim seviyesinde de benzer bir durum söz konusu: eğitim seviyesi kişinin kendi mutluluk seviyesini etkilemese de daha az eğitilmişler sade vatandaşları daha fazla eğitilmişlerin gördüğünden daha mutlu görüyorlar.

Dul olanların Türkiye ortalamasına kıyasla daha mutsuz olmaları dikkat çekiyor.

Mutluluk seviyesi

Hayat tarzı faktörü ele alındığında bulunan üç grubun içinden Dindar Muhafazakârların kendilerini ve sade vatandaşı bariz bir şekilde ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımladıklarını görmek mümkün. Geleneksel Muhafazakârlar tanımlama yaparken daha çok ortalama dolaylarında bir tavır izliyorlar. Fakat kendilerini Modern olarak tanımlayan kümedeki bireyler kendilerinin

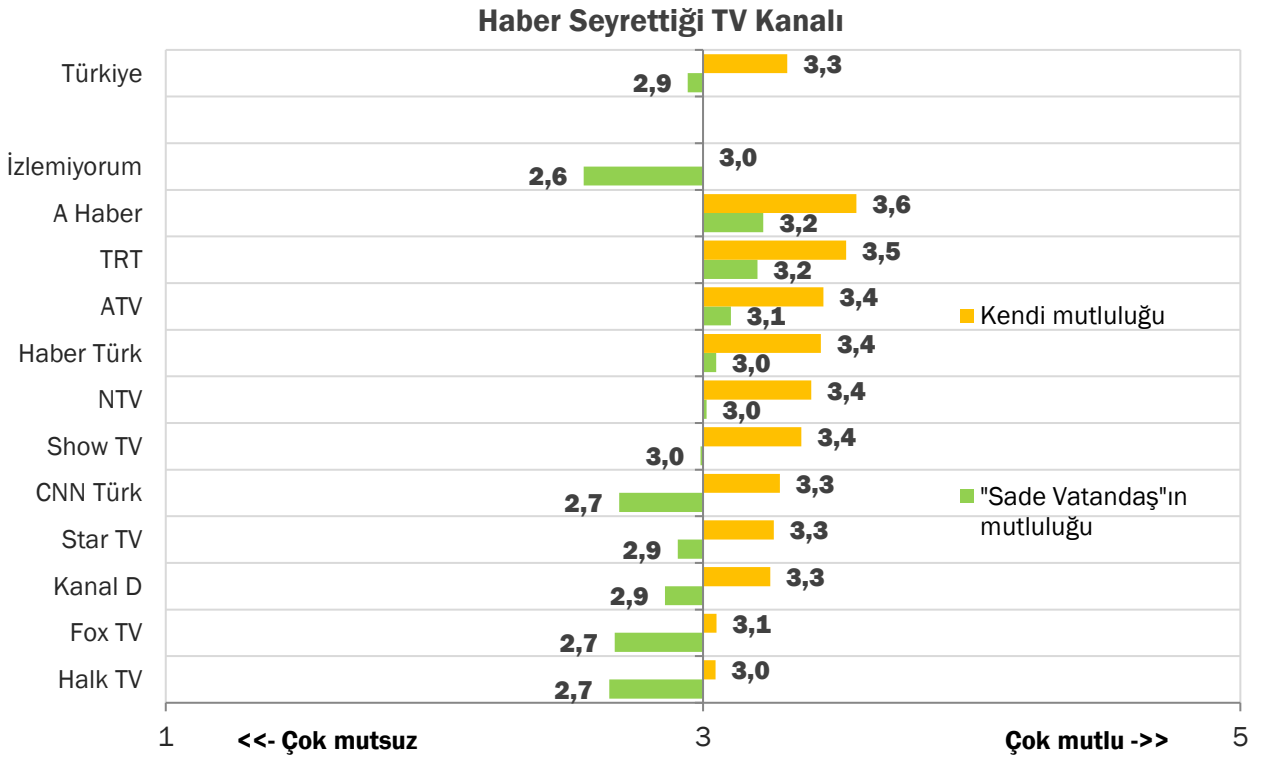

ve sade vatandaşın mutluluğunu ortalamanın altında olarak görüyor. Bu tabloyla bağlantılı olarak benzer yorumları dindarlık durumu grafiği içinde yapabiliriz. Kendilerini sofı veya dindar olarak tanımlayanlar, kendilerinin ve sade vatandaşın mutluluğunu tanımlama konusunda oldukça pozitif bir tavır sergiliyorlar. İlk olarak sofular, ardından dindarlar kümesi kendilerini ve sade vatandaş bariz bir şekilde ortalamanın üzerinde mutlu olarak görüyor. İnançlılar ortalama dolaylarında bir seyir izlerken, inançsızlarda bu oran ise ortalamanın altında kalıyor. Kısaca inanç seviyesiyle mutluluk seviyesi arasında doğrusal bir ilişki var diyebiliriz.

Çalışma durumu açısından mutluluk seviyesi sadece işsizlerde fark ediyor ve tahmin edilebileceği gibi biraz daha mutsuzlar. Ama aynı zamanda sade vatandaş da ortalamadan daha mutsuz olarak görüyorlar. Ekvadınları ve kısmen emekliler ise aksine sade vatandaşın mutluluk seviyesini Türkiye ortalamasında daha yukarıda görüyorlar.

Ekonomik sınıflar arasında alt sınıflar biraz daha mutsuzlar ama en alt gelir grubu, sade vatandaş ortalamadan biraz daha mutlu olarak görüyor ve dolayısıyla sade vatandaşla kendileri arasındaki farkın en az olduğunu düşünen kümeler.

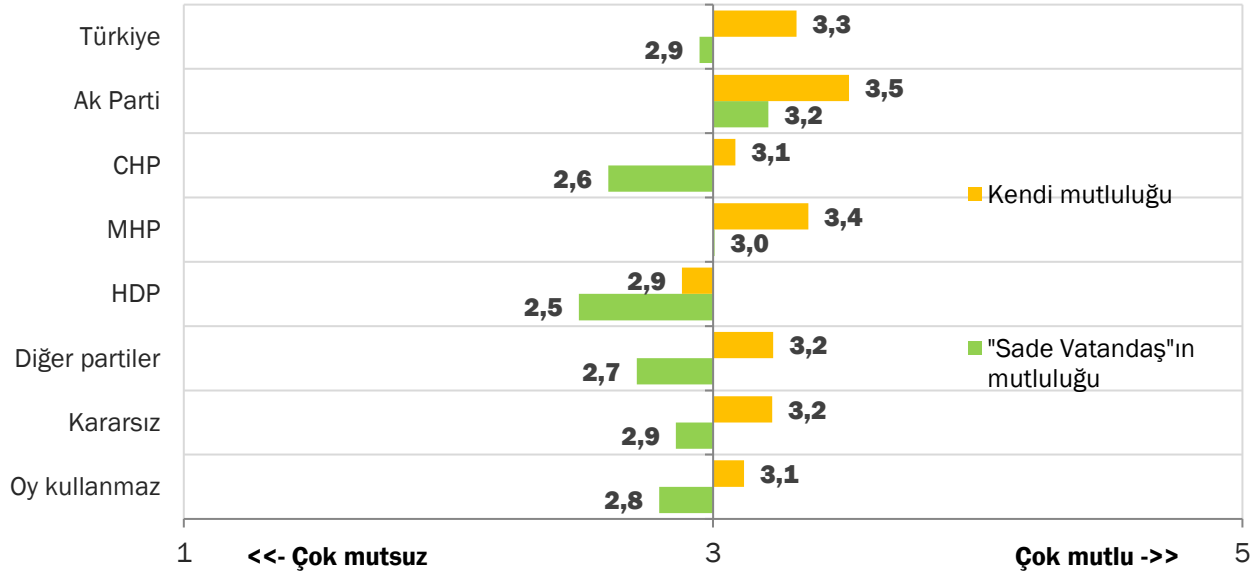
Etnik köken faktörü ele alınarak inceleme yapıldığında ise tıpkı depresyon endeksi grafiğimizde olduğu gibi burada da karşımıza düşündürücü bir tablo çıkıyor. Kürtler kendilerinin de sade vatandaşın da mutluluk seviyesini Türklerin ve ortalamanın gördüğünden daha düşük görüyor.

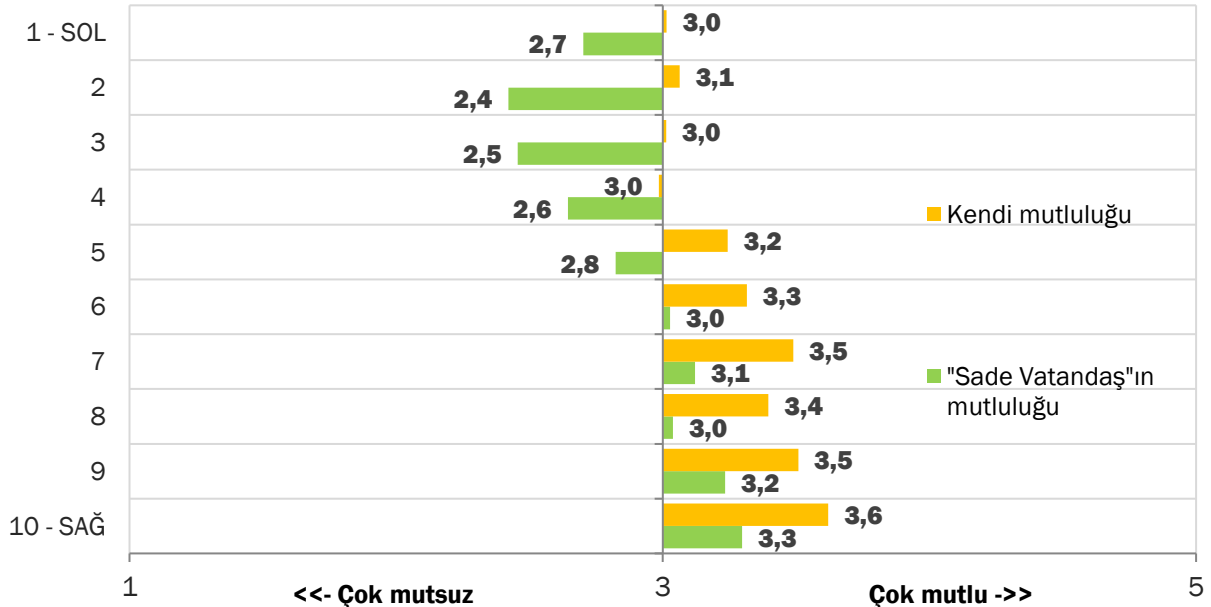
Haber seyredilen TV kanalı incelendiğinde ise karşımıza ilgi çekici bir tablo çıkıyor. Bu kategoride izleyici grupları arasında hayat tarzları ve dindarlıkta olduğu gibi gözle görülür farklar bulunuyor ve kendisini ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımlayan herkes, sade vatandaş da ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımlıyor. Kendilerini mutluluk ortalamasının altında

gören tüm gruplar ise sade vatandaşı da ortalamanın altında olarak görüyor. Yani, TRT, Show TV, NTV, Haber Türk, ATV ve A Haber izleyicileri kendilerini ve sade vatandaşı ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımlarken haberleri diğer kanallardan izleyenler ortalamanın altında görüyor.

Bugün bir Genel Milletvekili Seçimi yapılsa..

Siyasi meselelerle ilgili olarak, sol-sağ ayrımında kendinizi nereye yerleştirirsiniz?

Yalnızca Ak Parti ve MHP seçmeni ülkede kendini ve sade vatandaşı ortalamanın üzerinde mutlu olarak tanımlıyor. Diğer tüm partilerin seçmenleri kendilerinin ve sade vatandaşın mutluluğunu ortalamanın altında olarak görüyor. Benzer bir durum sol-sağ grafiğinde de karşımıza çıkıyor. "Siyasi meselelerle ilgili olarak, sol-sağ ayrımında kendinizi nereye yerleştirirsiniz?" sorumuza verilen yanıtlarla oluşmuş yukarıdaki grafikte görüyoruz ki yalnızca

kendisini sol-sağ ayrımında 6 ve üstü yani sağ ve sağa yakın olarak tanımlayan kümede yer alanlar kendilerini ve sade vatandaşı ortalamasının üzerinde mutlu olarak tanımlıyor. Sol-sağ ölçeğinde 6'nın altında kalan yani kendisini sol ve sola yakın olarak tanımlayan küme ise kendilerini ve sade vatandaşı mutluluk bakımından Türkiye ortalamasının altında görüyor.

Güvende hissetme durumuna göre mutluluk seviyesi

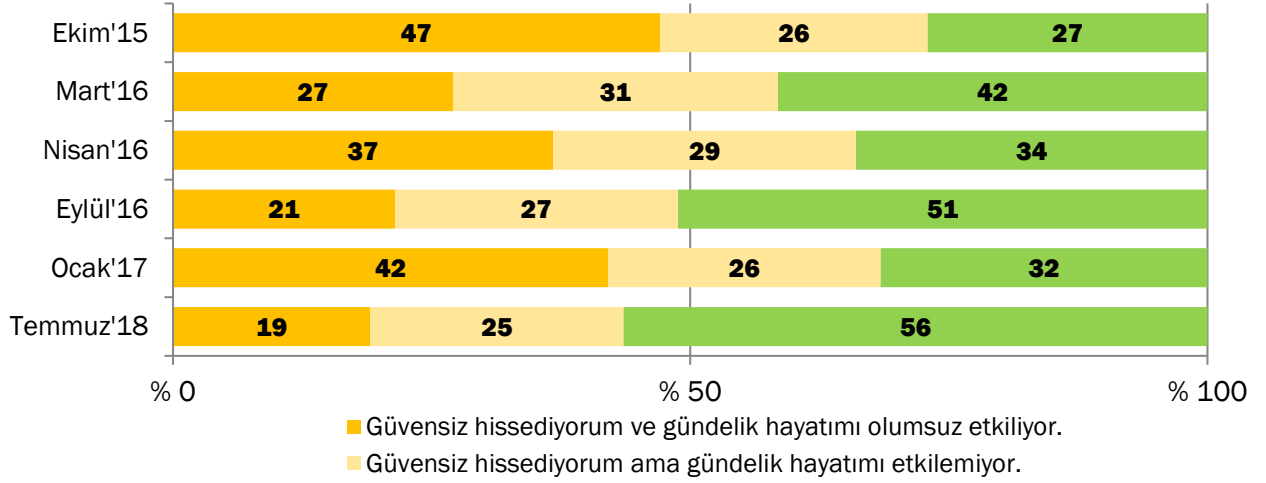
Son olarak “Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?” şeklinde sorduğumuz güven duygusu ile mutluluk duygusunu birlikte ele aldık. Bu tabloda açıkça görülüyor ki güven ve mutluluk duygusu arasında doğrusal bir ilişki var. Ülkede kendini güvende hissedenler, aynı zamanda kendilerini ve sade vatandaşı da mutluluk seviyesi açısından ortalamasının üzerinde olarak tanımlıyorlar.

2.3. Güvenlik

Görüştüğümüz kişilere “Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz, güvenlik kaygısı gündelik hayatınızı etkiliyor mu?” diye sorduğumuzda yaklaşık olarak 100 kişiden 56'sının kendini güvende hissettiğini, geri kalan 44 kişinin farklı derecelerde de olsa güvensiz hissettiğini görüyoruz. Toplum kısacası güvende hissedip hissetmeme konusunda kabaca ikiye bölünmüş.

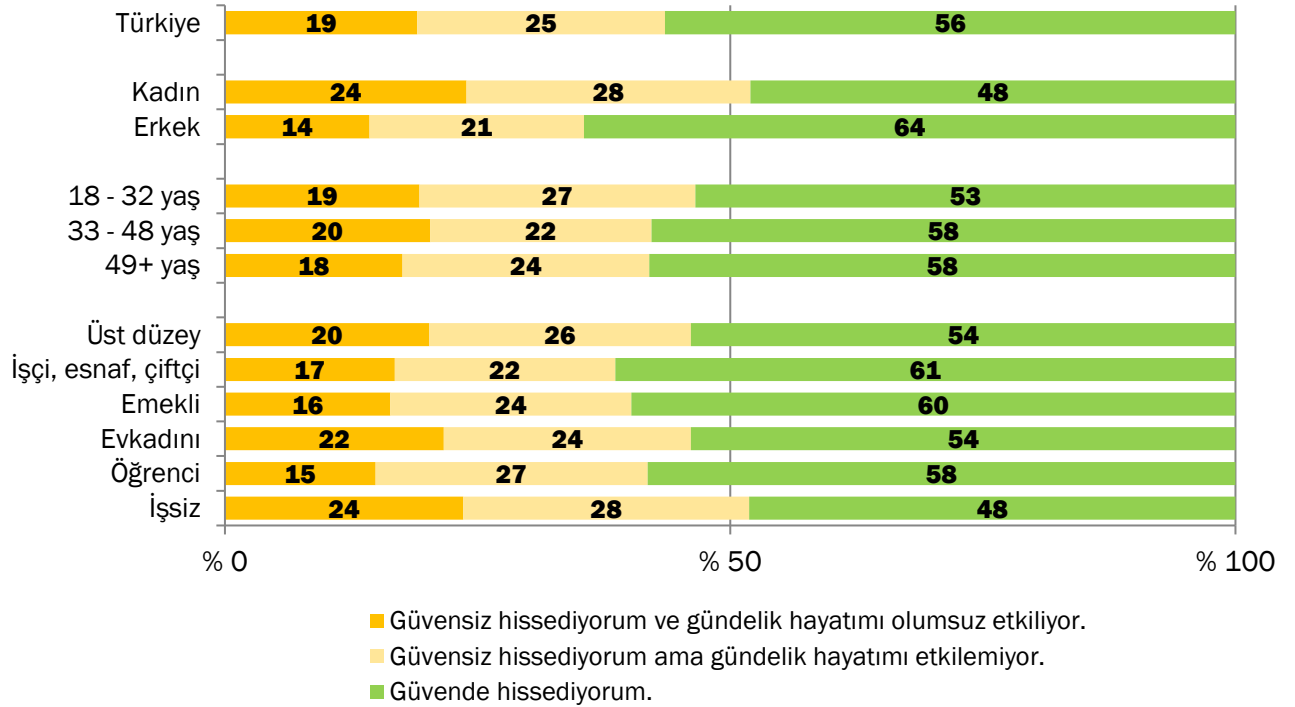
Aşağıdaki grafik güven hissini son dört yılda bazı aylarda yapılan ölçümlerinin genel seyrini gösteriyor. Toplumun güven hissinde genel olarak dalgalanmalar mevcut. Ülkeyi derinden etkileyen talihsiz olaylardan sonra toplumun güvensizlik seviyesinde bariz olarak artışlar görmek mümkün. Örneğin, Ekim 2015 güvensizlik artışına etki eden bir sebebin 10 Ekim'de gerçekleşen Ankara Tren Garı patlaması olarak yorumlayabiliriz. Nisan 2016'daki artışta ise Mart ayının sonlarına doğru gerçekleşen İstiklal Caddesi patlamasının etkisi olduğunu düşünebiliriz. Bu soruyu Ocak 2017'de sorduğumuzda ise tabloda gördüğümüz bariz artışın önemli bir sebebinin yılbaşı gecesi gerçekleşen Reina saldırısı olarak düşünebiliriz.

Yıllara göre toplumun kendini güvende hissetme seviyesi

Erkeklerin kadınlardan daha güvenli hissettiklerini görüyoruz. Hatta erkekler Türkiye ortalamasından da fazla güvende hissediyor diyebiliriz. Yaş grupları arasında ise gözle görülür bir değişikliğin olmadığını görüyoruz. Çalışma durumuna göre güvende hissetme konusunda da başta işçi, çiftçi ve esnaf kümesi yer alıyor. Aralarında yine çok az fark olmakla birlikte bu kümeyi emekliler ve öğrenciler takip ediyor. Üst düzey çalışanlar ve ev kadınları Türkiye ortalamasının altında güvenli hissettiklerini söylerken, en güvensiz hisseden kümenin işsizler olduğunu görüyoruz.

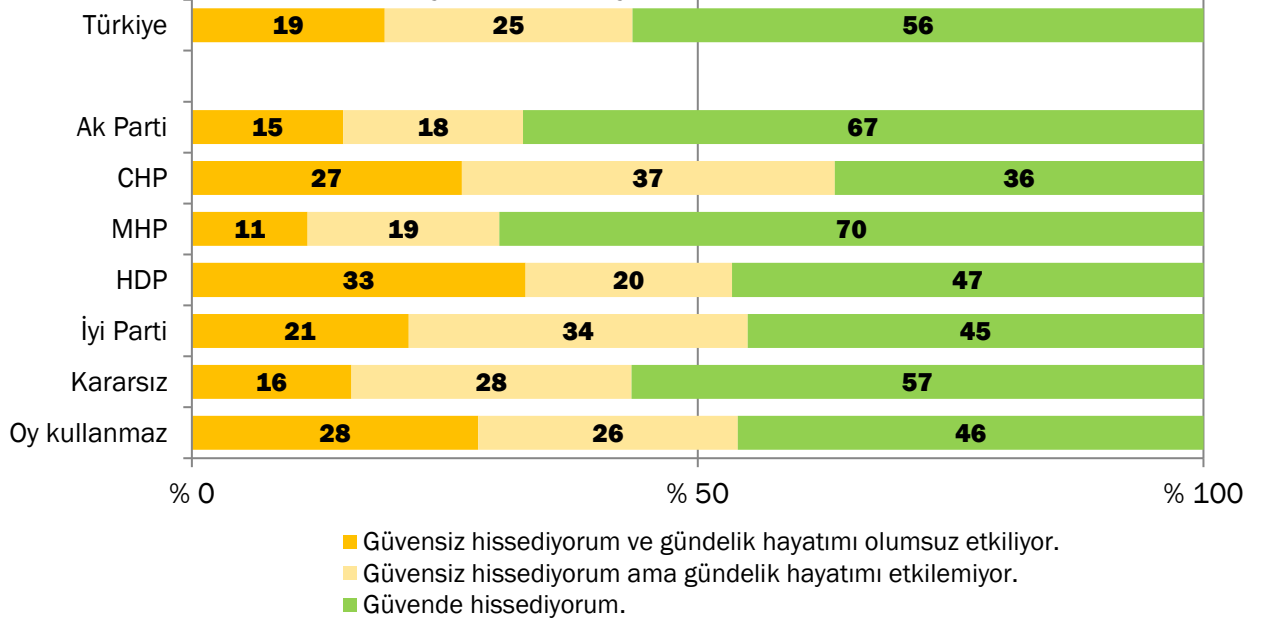
Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?

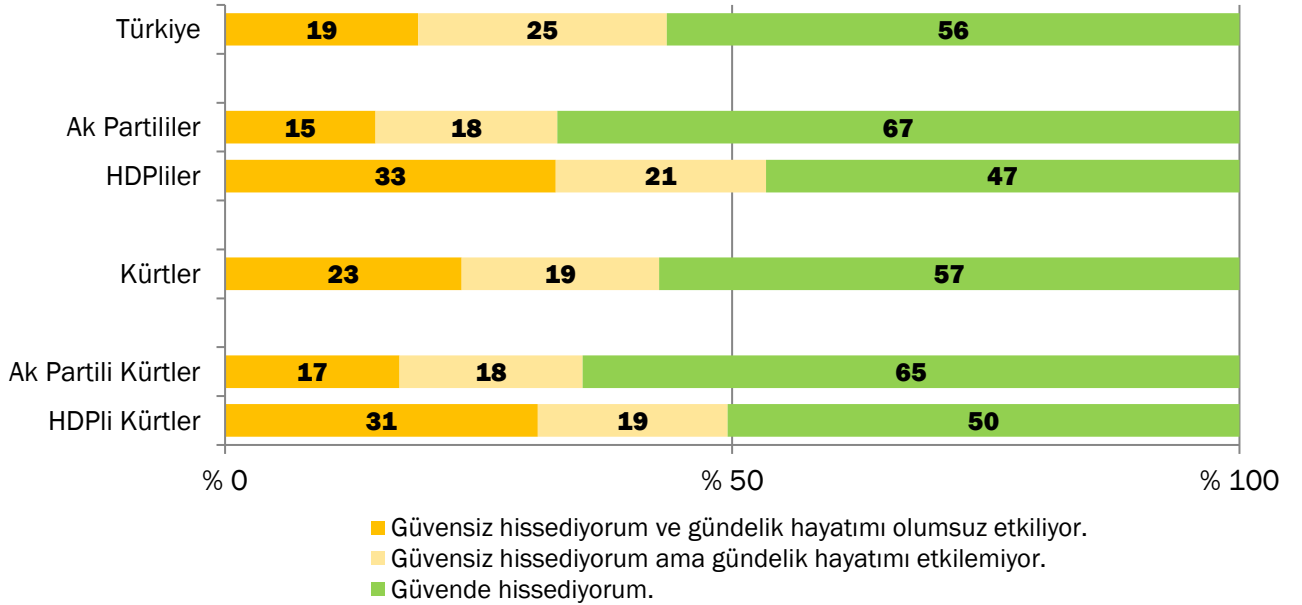
Siyasi tercihler açısından inceleyecek olursak, kendini en güvende hissedenden siyasi parti seçmenlerinin MHP ve Ak Parti seçmenleri olduğunu görüyoruz. HDP ve İyi Parti seçmenleri ise Türkiye ortalamasından daha güvensiz hissederken, en güvensiz hisseden kümenin CHP seçmeni olduğunu söyleyebiliriz. Grafikte ayrıca siyasi tercihi kararsız olarak belirtenlerin kendilerini ortalama bir güvende hissetmeleri gözden kaçmıyor.

Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?

Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?

Siyasi tercihleri farklı bir boyutuyla ele alıp Ak Parti ve HDP siyasi tercihlerine sahip olan Kürt seçmenlerin kendilerini güvende hissedip hissetmediğini inceledik. Yukarıdaki grafik incelendiğinde açıkça görülüyor ki Ak Partili Kürtler kendilerini Türkiye'deki Kürtlerin ortalamasından daha güvende hissediyorken, HDP'li Kürtler Kürtlerin Türkiye ortalamasından daha güvensiz hissediyorlar.

2.4. Mutlu Eden ve Öfkeliendiren Olaylar

Toplumsal ruh haline dair bölümün parçası olarak, Barometre araştırmalarında daha önce bir dönem sorduğumuz iki soruyu tekrarladık. 2012 ve 2013 yılları boyunca Moral Endeksi'nin bir parçası olarak açık uçlu bir şekilde “Son bir ay içinde sizi en çok mutlu eden olay neydi?” ve “Son bir ay içinde sizi en fazla öfkeliendiren olay neydi?” sorularını sormuştuk. Herhangi bir seçenek vermeden, yönlendirmeden sorduğumuz bu sorular görüştüğümüz kişilerin hem ruh halleri, hem de gündemlerindeki meseleler hakkında önemli ipuçları sağlıyor.

Aşağıdaki tablo, görüştüğümüz kişilerin kendilerini ifade etme biçimleri hakkında fikir vermek amacıyla, bu kişilerden bazılarının iki soruya verdikleri cevapları ve uygun görüğüğümüz kategorileri bir arada gösteriyor.

Kategori	MUTLU eden olay	ÖFKEliendiren olay	Kategori
Aile	Buraya dedemlere ziyarete gelmemiz	Buraya gelirken şarj aletini evde unutmam	Diğer
Aile	Nişanlanmam	Çeyiz alamamam	Ekonomik
Aile	Çocukların okulu takdirle bitirmesi	Seçimde HDP nin barajı geçmesi	Seçim sonucu
Diğer	Mangalda tavuk yerine et yemem	Ak Parti'nin iktidara gelmesi	Seçim sonucu
Diğer	Anket şirketlerinin cumhur ittifakını ilk turda geçemeyecek şeklinde göstermeleriydi	Muharrem İnce'nin Erzurum mitingini ertelemesi	Seçim sonucu
Ekonomik	Borçlarımı kapattım	Karım	Aile
Ekonomik	Kendime çamaşır makinası aldım	Makinemin bozulması	Ekonomik
Futbol	Dünya kupasının başlaması	Portekiz'in elenmesi	Futbol
Futbol	Ali Koç'un başkan olması	RTE'nin seçimi kazanması	Seçim sonucu
İş	Pilot olmak için önümdeki engeller kalktı	Otobüse orta kapıdan binilmesi	Diğer
Yok	Mutlu eden olay olmadı	Terör olayları çocuk tacizleri	Terör
Okul	Sınav stresinin bitmesi	Öfkeliendiren olay olmadı	Yok
Seçim sonucu	Ak Parti'nin iktidar olması	Oğlum traktörü bozdu	Aile
Seçim sonucu	Seçim sonucu	HDP ve İYİP'nin milletvekili çıkarması	Seçim sonucu
Seçim sonucu	Seçimden önceki umutlu günler	Seçim sonuçları	Seçim sonucu
Sosyal	Boşanmak	Eşle yaşamak	Aile
Sosyal	Sevgilimin bana sürpriz yapması	Sevgilimin alkol kullanması	Sosyal
Ülke	Fazla terörist öldü mutluyum	HDP meclise girmesi	Seçim sonucu
Ülke	Muhalefetin coşkusu	Seçimi kaybetmek	Seçim sonucu

İlk olarak insanları en mutlu eden olayın ne olduğu sorusuna verdikleri cevapları incelediğimizde, en başta görüşülenlerin neredeyse yarısının bu soruya cevap vermediklerini veya mutlu eden olay söylemediklerini görüyoruz. Mutlu eden olayların başında aileye dair nişan, düğün, çocuk/torun/yeğen doğumu, çocukların mezun olması veya torunların ziyarete gelmesi gibi çoğunluğu hayattaki önemli dönüm noktaları (*rite of passage*) olarak nitelendirilebilecek olaylar geliyor. Yine kişisel hayat dair mutlu eden olay türleri arasında terfi, ikramiye, iş bulma

gibi işe dair; sınavın iyi geçmesi, mezuniyet gibi okula dair; araba almak, işlerin düzelmesi, faizlerin düşmesi gibi ekonomik duruma dair; arkadaşlarla zaman geçirmek, sevgili bulmak, tatil, doğum günü gibi sosyal hayata dair olaylar da dile getirildi.

Mutlu eden ve kişisel hayata dair olmayan olay olarak insanlar en çok seçim sonucunu söyledi. Bunu söyleyenler en çok Ak Parti'nin kazanmasına, Erdoğan'ın başa geçmiş olmasına ve genel olarak seçim sonucuna mutlu olduklarını söylediler de HDP'nin barajı geçmesi, MHP'nin oranı gibi olaylara mutlu olanlar da bulunuyor.

Son bir ay içinde sizi en çok mutlu eden olay neydi?	Yüzde
Aile	20,5
İş/Okul	5,7
Ekonomik	4,4
Sosyal	5,4
Seçim sonucu	12,5
Ülkeye dair	1,1
Futbol	,8
Diğer	3,7
Mutlu eden olay olmadı	23,2
Cevap yok	22,7
Toplam	100,0

Son bir ay içinde en fazla öfkeleniren olayların listesi de, insanların yarısının soruya cevap vermemiş olması açısından mutlu eden olaylar listesine benziyor. Ancak insanlar en çok seçim sonucuna, ardından çocuk kaçırılması ve istismarına öfkelenmişler. Seçim sonucunu konu edenler çok farklı olaylara öfkelenmişler: genel olarak seçim sonucu, Ak Parti'nin kazanması, HDP'nin meclise girmesi, Erdoğan'ın kazanması, CHP, İnce, Saadet Partisi vb. Araştırmadan kısa süre önce Eylül ve Leyla adlı çocukların kaybolmasını ise ya adlı adınca, ya da çocuk istismarı, çocuk cinayetleri gibi daha genel ifadelerle dile getirilmiş.

Son bir ay içinde sizi en fazla öfkeleniren olay neydi?	Yüzde
Aile	9,2
İş/Okul	4,2
Ekonomik	5,1
Sosyal	2,0
Seçim sonucu	11,9
Ülke	3,0
Çocukların kaçırılması, çocuk istismarı	9,8
Diğer	5,4
Öfkeleniren eden olay olmadı	23,0
Cevap yok	26,3
Toplam	100,0

Bunlardan sonra gelen aileye dair ise ya “ailevi meseleler” şeklinde daha genel ifadelerle ya da sağlık, küslük, vefat veya çocukların yaramazlıkları gibi olaylar dile getirilmiştir. Ekonomik olaylarda ise geçim sıkıntısı sıklıkla ifade edilmiştir.

2.4.1. Toplumsal kümelerle göre mutlu eden / öfkeleniren olaylar

Farklı toplumsal kümeler üzerinden yapılan analiz bazı kümelerin mutlu eden olay saymaya, özellikle de öfkeleniren olay saymaya oldukça daha meyilli olduklarını gösteriyor.

Yaşça daha büyüklere kıyasla gençlerin, çalışmayan gruplara kıyasla öğrencilerin ve çalışanların daha yüksek oranda, emekliler ve dulların ise ortalamadan daha düşük oranda mutlu eden olay söylemiş olmaları dikkat çekiyor. Modernler ise, gençlerin ve çalışanların aksine, mutlu eden olay söylemeye daha az meyleniyorlar ve Dindar Muhafazakârlar daha fazla mutlu eden olay sayabilmiş. Son bir ay için mutlu eden olay söyleme ihtimalini gelir ve geçim de gözle görülür biçimde etkiliyor. Yüksek gelirli, rahat geçinebilenler, 24 Haziran seçim sonucunda kriz beklentisi azalanlar daha fazla mutlu olay saymış.

Öfkelenilen olay saymada da benzer eğilimler görülüyor. Kırsal kesimde yaşayanlar, 49 yaş üstündekiler, emekliler, ev kadınları öfkelendikleri bir olayı daha düşük oranlarda söylüyorlar. Halbuki üniversite mezunları, işsizler, Modern hayat tarzına sahip olanlar, Aleviler haber kaynağı olarak gazeteye güvenenler son bir ayda öfkelendikleri bir olay söyleyeme daha meyilliler, yani genel olarak daha öfkeli denebilir.

Hangi kümelerin ne tür olaylardan dolayı mutlu olduğu veya öfkelenildiği de fark ediyor. Kadınlar, özellikle ev kadınları, daha düşük eğitimli, dindarlar, düşük gelirli, varoşlarda yaşayanlar ve gelecek algısı daha kısa süre olanların son bir ay içinde ailevi bir meseleden dolayı mutlu olmuş ve öfkelenmiş olma ihtimali oldukça daha yüksek. Bunun kamusal alana daha az çıkabilmelerinden, sosyal hayata daha katılabilmelerinden kaynaklandığını düşünebiliriz.

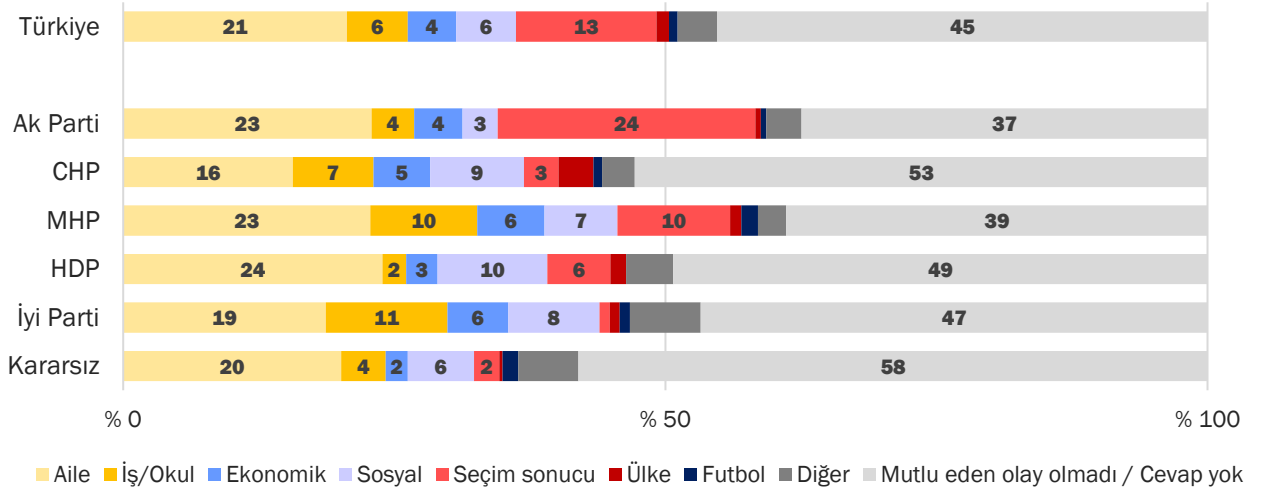
Sofular, hayat tarzı Dindar Muhafazakâr olanlar, rahatça geçinebilenler, kriz beklentisi seçimle azalanlar, A Haber izleyicileri en çok seçim sonucundan dolayı mutlu olduklarını daha yüksek oranlarla söylemişler. Seçim sonucuna ortalamanın üstünde öfkelenenler ise üniversite mezunları, üst düzey çalışanlar, yüksek gelirli, Modernler, seçimleri FOX TV’den takip edenler ve seçimden sonra kriz beklentisi artanlar.

2.4.2. Seçmenlere göre mutlu eden / öfkeleniren olaylar

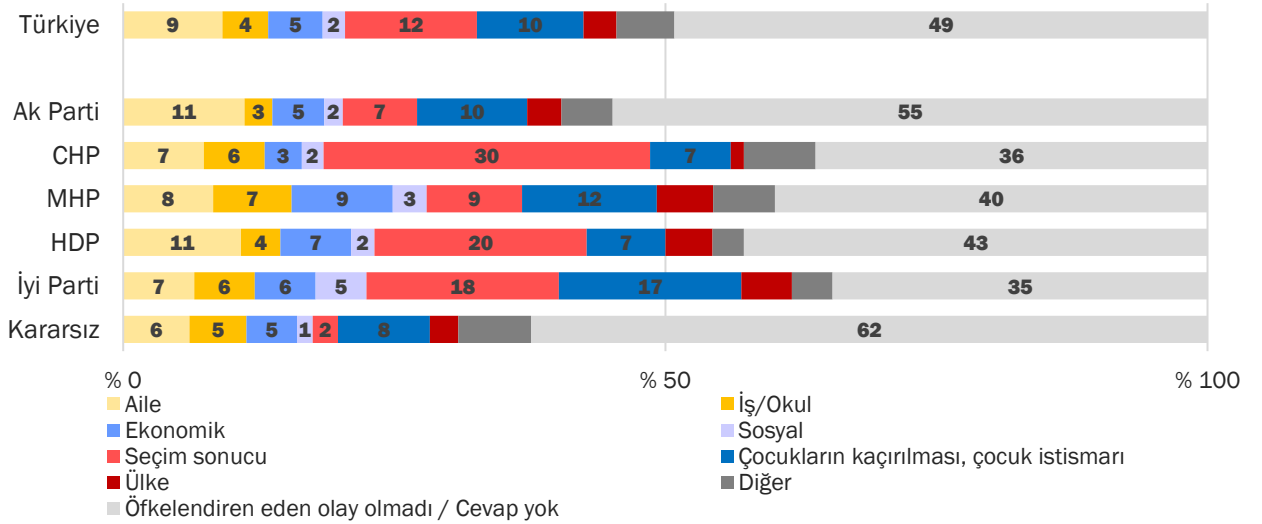
Ak Partililer ve MHP’liler diğer seçmenlere kıyasla daha yüksek oranda mutlu eden olay söylemişler ve Ak Partili’lerin yüzde 24’ü ve MHP’lilerin yüzde 10’u en çok seçim sonucunun mutlu ettiğini belirtmiş. Buna karşılık bu oran CHP, HDP ve İyi Parti seçmenleri arasında sırasıyla yüzde 3, yüzde 6 ve yüzde 1.

Son bir ay içinde sizi en çok mutlu eden olay neydi?

Son bir ay içinde sizi en fazla öfkeli eden olay neydi?

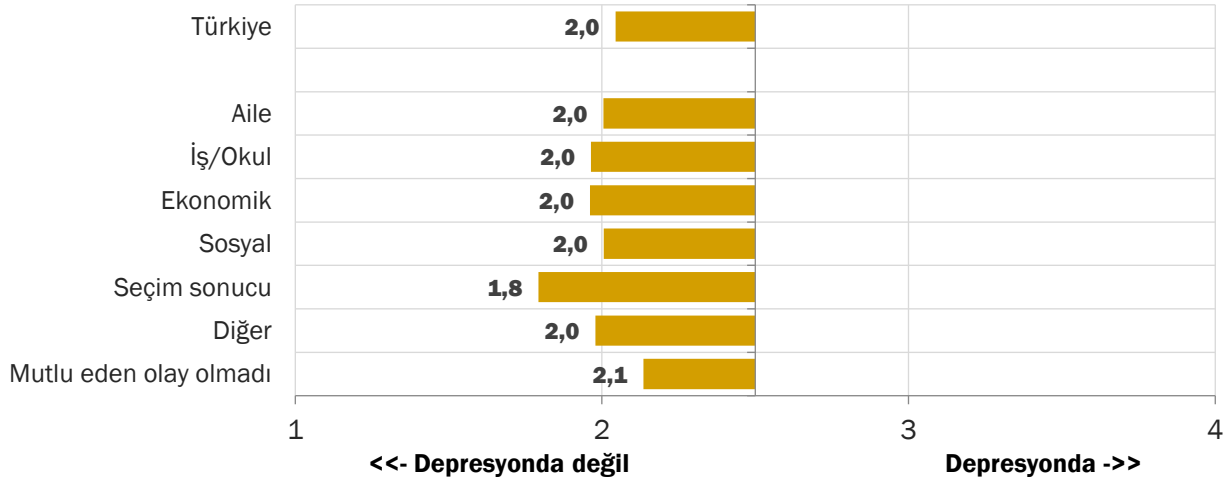

Seçmenleri öfkeli eden olayları incelediğimizde ise Ak Partililerin ve kararsız olanların daha düşük oranda öfkeli olduğunu ve mutlu eden olayların aksine, seçim sonuçlarına Ak Partililerin (yüzde 7) ve MHP'lilerin (yüzde 9) oldukça düşük oranlarda öfkeli olduklarını görüyoruz. CHP, HDP ve İyi Parti seçmenleri arasında seçim sonuçlarına öfkelenenler sırasıyla yüzde 30, yüzde 20 ve yüzde 18. CHP'liler arasında herhangi bir şeye öfkelenmiş olanların yarısı seçim sonuçların öfkelenmiş.

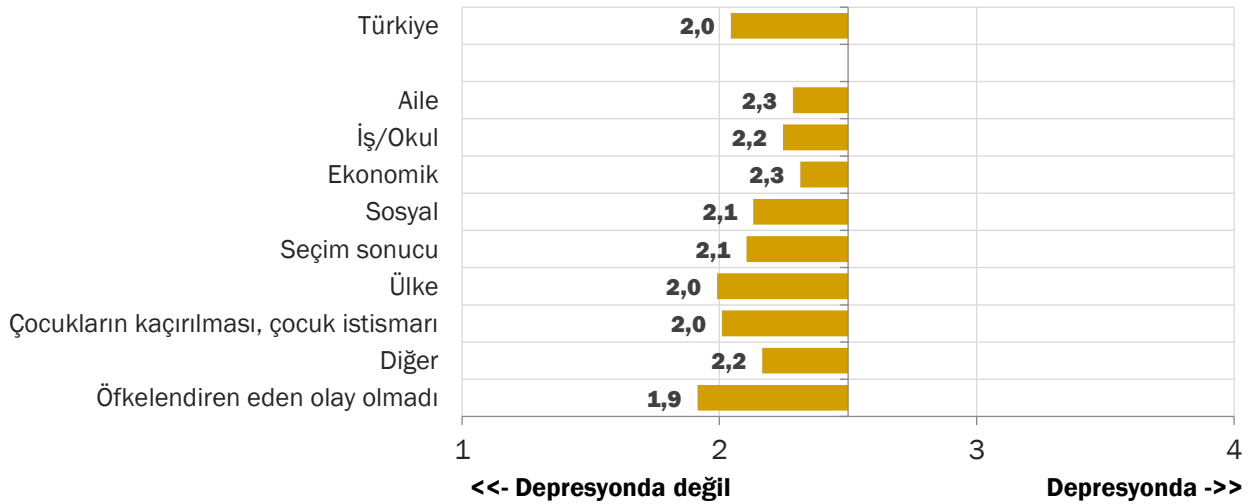
2.4.3. Depresyon endeksi ve mutlu eden / öfkeli eden olaylar

Kendisini mutlu eden bir olay dillendirmeyen kişiler, depresyon endeksinde göre sadece 0,1 puan daha depresif görünüyorlar. Dolayısıyla daha depresif olduklarını iddia etmek mümkün görünmüyor. Kişisel hayatlarında ne tür bir olaya mutlu oldukları pek fark yaratmasa da, son bir ayda en çok seçim sonucundan dolayı mutlu olduğunu söyleyenlerin depresyon puanından daha düşük olması (1,8), hayatlarından daha memnun olmaları dikkat çekiyor.

Son bir ay içinde en çok mutlu eden olay türüne göre depresyon endeksi

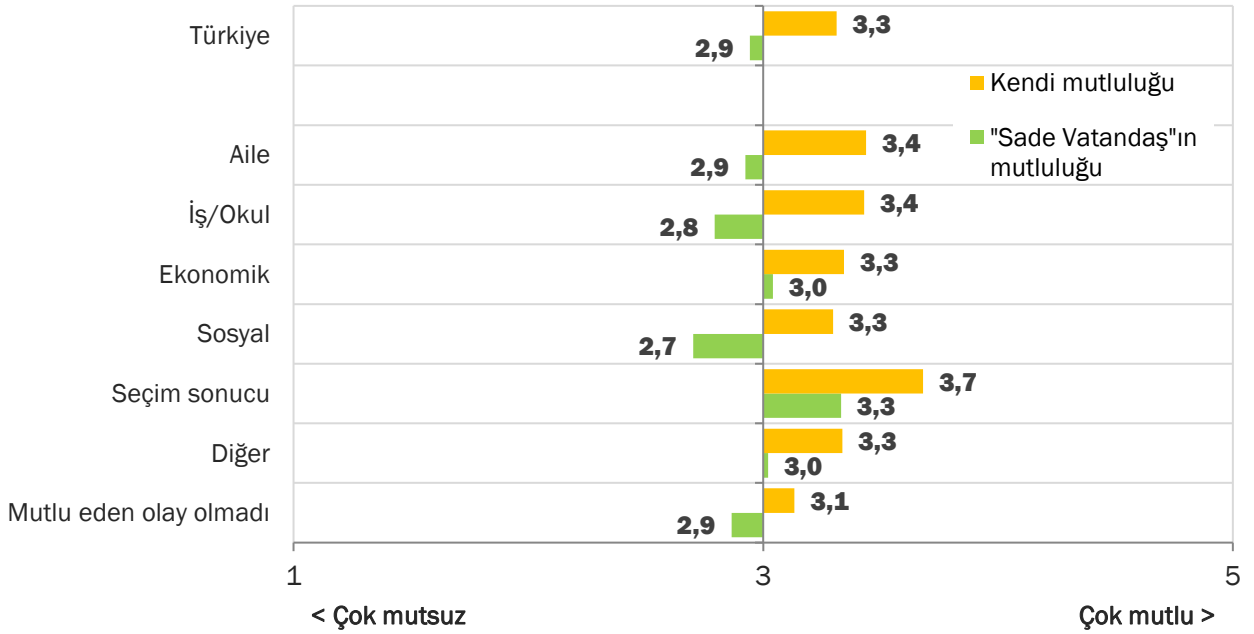
Son bir ay içinde en fazla öfkeliendiren olay türüne göre depresyon endeksi

Öfkeliendiren bir olay saymayanların depresyon endeksindeki puanı, Türkiye ortalamasından sadece 0,1 puan daha düşük. Öfkeliendiği bir olay sayanlar arasında ise aile, iş, okul, ekonomik sorunlar gibi daha kişisel hayatlarına dair konularda öfkelenmiş olanlar, seçimin sonucu, çocuk istismarı gibi ülkeye dair daha genel konulara öfkelenmiş olanlara kıyasla daha depresifler ve endeksteki puanları biraz daha yüksek.

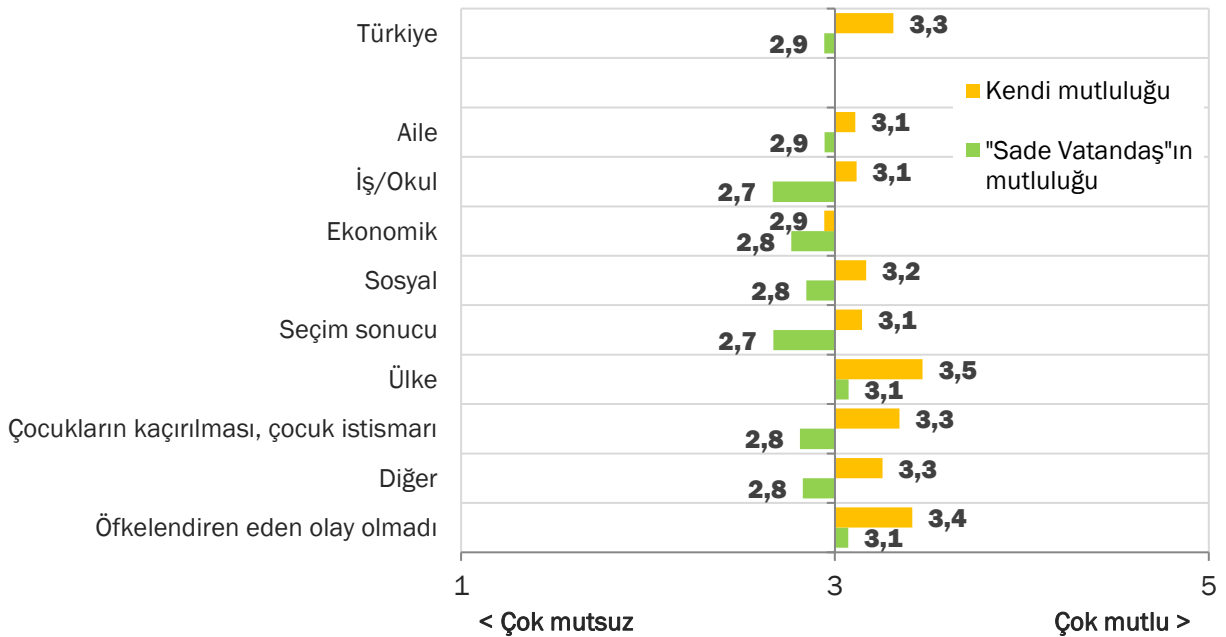

Son bir ay içinde en çok mutlu eden olay türüne göre mutluluk seviyesi

Görüştüğümüz kişilerin mutluluk seviyelerine dair değerlendirmelerle birlikte incelediğimizde de benzer bir tabloyla karşılaşyoruz. Mutlu eden olay dillendirmeyenler ortalamadan biraz daha mutsuzlar ve sadece mutlu olay olarak seçim sonucunu söyleyenler ortalamadan daha mutlu. Ancak seçim sonucundan dolayı mutlu olanlar sadece kendileri daha mutlu değiller, aynı zamanda başkalarının "sade vatandaş"ın da mutluluk seviyesini ortalamadan daha yüksek görüyorlar.

Son bir ay içinde en fazla öfkeleniren olay türüne göre mutluluk seviyesi

Öfkeliendiren olay ve mutluluk seviyesi arasındaki ilişki ise ortaya biraz farklı bir bulgu koyuyor. Hem kişisel hayatındaki olaylardan, hem de seçim sonucundan dolayı öfkelenmiş olanlar ortalamadan biraz daha mutsuzlar ve sade vatandaşı da ortalamada görüldüğünden daha mutsuz olarak görüyorlar. Buna karşılık ülkedeki çeşitli meselelere veya çocuk istismarına öfkelenmiş olanlar ortalamadan daha mutlular. Bu bulguya dayanarak seçim sonucunun “kaybedenler” için daha “şahsi” bir mesele gibi algılanmış olduğu tahmininde bulunabiliriz.

2.5. Siyasi Tercihler ve Duygusal Durumumuz

Prof. Dr. Hasan Kirmanoğlu

Giriş

Bireysel, öznel iyi oluştaki (*subjective well-being* (SWB)) gelişme herkesin hakkı ve bunun gerçekleşmesini sağlayacak koşulları yaratmak da her sosyo-politik sistemin asli görevlerinden. SWB'in iki temel bileşeni var: yaşam memnuniyeti (bilişsel değerlendirme sonucu hayatımızdan memnun olup olmadığımız sorusuna verdiğimiz cevap; 'ne umdum ne buldum' sorusunun karşılığı diyebiliriz özetle) ve duygusal durumumuz. Bu ikincisinin önemli birer unsuru ise depresif olma ya da olmama halimiz ile ne ölçüde mutlu olduğumuz (*happiness*). European Social Survey (ESS, www.europeansocialsurvey.org) 2012'de 28 ülkede Center for Epidemiologic Studies Depression Scale-CES-D8 (Radioff, 1977)'in kısa versiyonunu oluşturan 8 soru sorulmuş. Türkiye bu çalışmada yer alan ülkeler arasında yok. Ancak KONDA'nın Aralık 2015, Eylül 2016 ve Temmuz 2018'de yapmış olduğu kamuoyu araştırmalarında bu 8 soru sorulmuş. O nedenle, farklı tarihlerde de olsa Türkiye'deki bulgular ile ESS 2012'de yer alan ülkelerin ortalamalarının karşılaştırılmasının ilginç olacağı açıktır. Benzeri bir karşılaştırmayı, ESS 2008 verilerini kullanarak mutluluk için de yapmak mümkündür, zira Türkiye ESS 2008'de yer almıştır. Ayrıca, KONDA'nın Eylül 2016 ve Temmuz 2018' gerçekleştirmiş olduğu kamuoyu araştırmalarında mutluluk ile ilgili sorulmuş olan soruya verilen cevapların istatistiki analizinin yapılması mümkündür. Bu notun amacı Türkiye'deki duygusal durumun bu iki vechesini, adı geçen araştırmaların verilerine dayalı olarak, incelemektir.

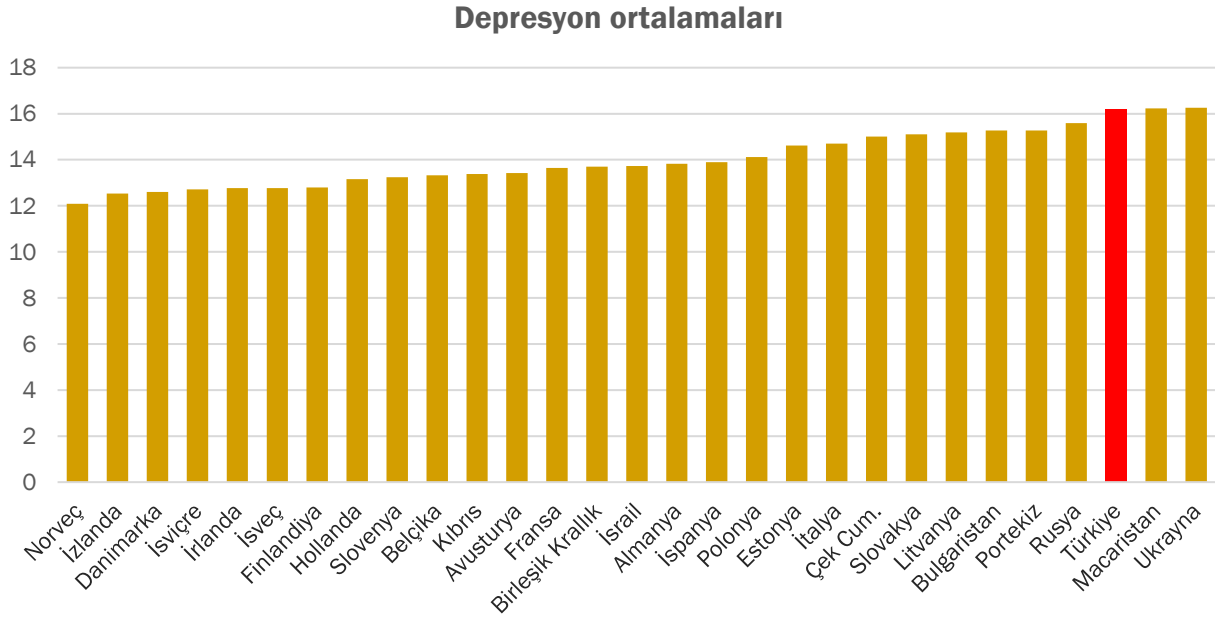
1. Siyasi Tercihler ve Depresyon

1. A) ESS 2012 ve KONDA Verileri (Depresyon Ortalamaları)

Aşağıdaki grafik, ESS 2012'de yer alan ülkeler ile KONDA Temmuz 2018 verilerinden hesaplanmış Türkiye için depresyon ortalamalarının büyükten küçüğe sıralamaktadır. Görüldüğü gibi, 29 ülke içinde Türkiye, Ukrayna ve Macaristan'dan sonra depresyon ortalamasının en yüksek olduğu üçüncü ülkedir. Dikkat çeken iki husus, genel olarak Türkiye dışında Doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya'da depresyon ortalamasının yüksekliği ve buna karşılık, yerleşik klişenin aksine, İskandinav ülkelerindeki düşüklüğüdür.

KONDA'nın Temmuz 2018'de toplamış olduğu verilerle, depresyonla ilgili 8 soru dışında, ESS 2012 veri setinde yer alan soruların tümü aynı olmadığından, karşılaştırmalı bir istatistiki (örneğin regresyon) analizi yapmak mümkün olmamaktadır. Ancak, ortalamalar düzeyindeki karşılaştırma Türkiye aleyhine bir durumun mevcut olduğuna işaret etmektedir.

Grafik 1* Ülkelere göre depresyon ortalamaları (ESS 2012 ve KONDA Temmuz 2018)

* 8 soru: 'Geçtiğimiz son hafta 1) Bunalmış hissettim, 2) Her şey yük oldu / Burnumdan geldi, 3) Huzursuz uyudum, 4) Mutlu hissettim, 5) Yalnız hissettim, 6) Hayattan keyif aldım, 7) Üzgün hissettim, 8) Mecalsizdim. Her soru için cevap skalası 4 basamaktan oluşmaktadır: 1) Hiç, 2) Bazen, 3) Sık sık, 4) Sürekli. Cronbach alpha'sın yeterince yüksek olması (%82) her denek tarafından verilen cevap skorlarının toplanmasını mümkün kılmaktadır. Her bir ülke için depresyon ortalaması bu toplamların ortalamasıdır.

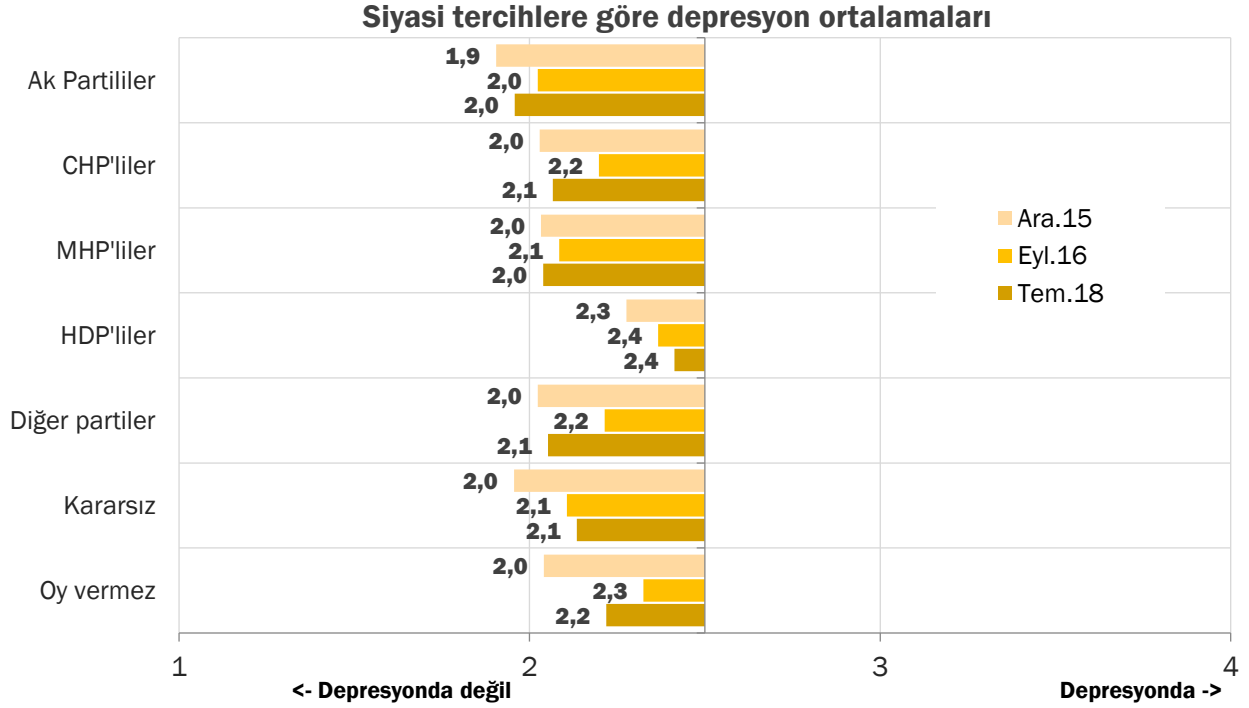
1. B) KONDA Aralık 2015, Eylül 2016, Temmuz 2018 Verileri ve Depresyon Analizi

Dikkat edilirse, Aralık 2015, Eylül 2016 ve Temmuz 2018 kamuoyu araştırmaları, sırasıyla, 1 Kasım 2015 seçimleri, 15 Temmuz 2016 FETÖ darbe girişimi ve 24 Haziran 2018 seçimlerinin hemen sonrasında yapılmış araştırmalardır. O nedenle, bu önemli olayların akabinde insanların depresif olma halleriyle (bunun düzeyi ile) gerçekleşen sonuçlar arasında ilişki kurmanın ilginçliği ortadadır.

Grafik 2, bu tarihlerden sonra seçim yapılsa deneklerin kime oy vereceklerinin sorulmasından hareketle belirlenen siyasi tercihlerin her biri için depresyon ortalamalarını göstermektedir. İki husus dikkat çekicidir: birincisi iktidar partisinden yana tercih kullanacak olanların depresif olma hali muhalefet partilerine oy vereceklerini söyleyenlerinkinden (kararsızlar ve oy vermeyeceğini söyleyenler hariç) daha düşüktür; ikincisi FETÖ darbe girişiminin herkesi (iktidar ve muhalefet) depresif bir ruh hali içine soktuğu görülmektedir.

Grafik 2 Siyasi tercihlere göre depresyon ortalamaları (KONDA Aralık 2015, Eylül 2016, Temmuz 2018)

Adı geçen tarihlerde yapılmış olan KONDA araştırmalarında bulunan diğer sorular, zaman içindeki bu üç farklı noktada depresyon durumunun belirleyicilerini saptamayı mümkün kılmaktadır. Bunu yapabilmek için regresyon analizi aracılığıyla şu parametreleri kullandım: yaş, cinsiyet, etnik köken (Kürt ya da değil), mezhep (Alevi ya da değil) ve yaşam tarzı (Modern, Geleneksel Muhafazakâr ve Dindar Muhafazakâr). Tüm bu parametreler, depresiflik düzeyini belirleyebilse de tersi mümkün değil (yani, depresif olma hali ne yaşı ne de diğerlerini belirleyebilir). Aynı şekilde, açıklayıcı bir parametre olarak parti tercihlerinin kullanılması mümkün değil. Diğer bir deyişle, bugün seçim olsa A partisine oy vereceğini söyleyen bir kişinin depresif bir ruh haline gireceği iddia edilemez. O nedenle, depresyon düzeyi ile siyasi tercihler arasında korelasyon, diğerleri ile de regresyon analizi yapılabilir.

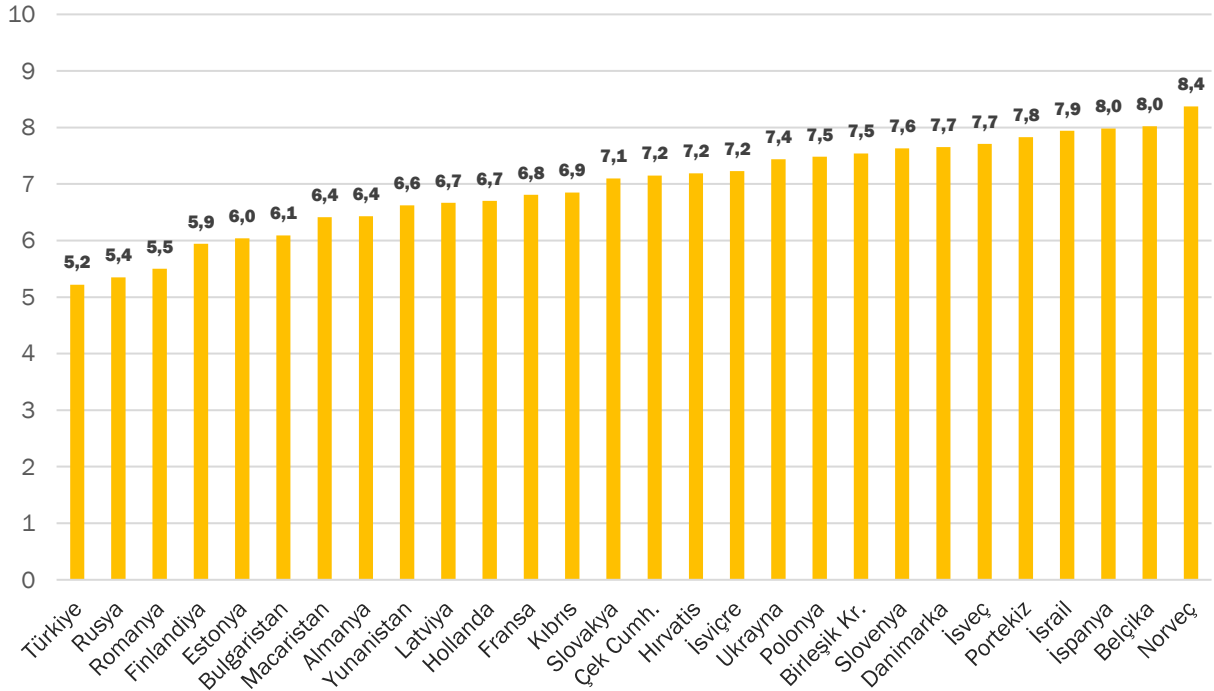
Regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında: kadınların, yaşı nispeten ileri olanların, Kürt ve Alevi vatandaşların ve Modern hayat tarzı sahiplerinin ortalama olarak daha depresif bir ruh haline sahip oldukları görülüyor. Korelasyon hesaplamaları ise başta CHP ve HDP olmak üzere tüm muhalefet partilerini tercih edenlerinin daha fazla depresif oldukları gözleniyor.

2. Siyasi Tercihler ve Mutluluk

2. A) ESS 2008 ve KONDA Verileri (Mutluluk Ortalamaları)

Bireysel iyi oluşun bir diğer göstergesi de 'mutluluk'. Mutluluk, uzun dönemi kapsayan bilişsel bir durum olan yaşam memnuniyetinden farklı olarak nispeten daha kısa dönemli duygusal durumumuza gönderme yapıyor. Aşağıdaki Grafik 3, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 29 ülkeyi kapsayan ESS 2008 araştırmasına göre ülke bazındaki ortalama mutluluk düzeylerini, küçükten büyüğe doğru, sıralıyor. Görüldüğü gibi, Türkiye mutluluk ortalaması en düşük ülke. Onu, Rusya ve Romanya izliyor.

Grafik 3* Ülkelere göre mutluluk ortalamaları (ESS 2008)

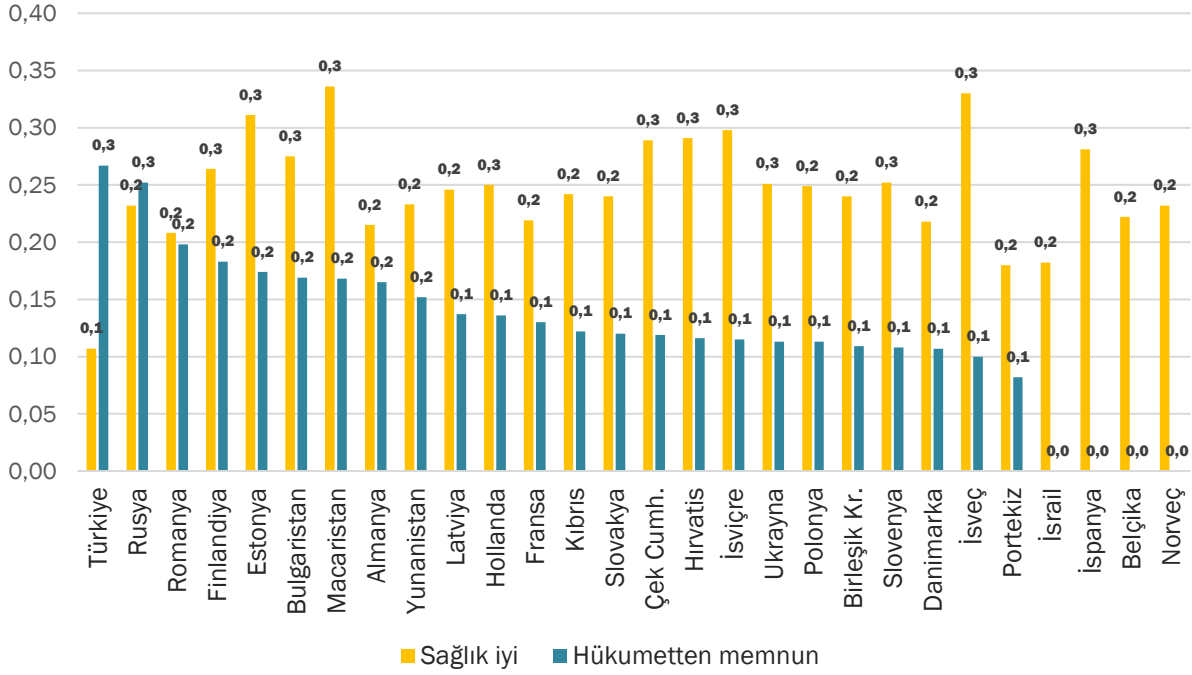
*Mutluluk: 'Kendinizi ne kadar mutlu hissediyorsunuz?' 0: çok mutsuz.....10: çok mutlu.

Burada, 29 ülkenin hepsinde aynı sorular sorulduğu için her bir ülke için aynı istatistiki analizi (bu durumda regresyon analizi) gerçekleştirip karşılaştırma yapmak mümkün. Uluslararası literatürü izleyerek mutluluk üzerinde etkili olan şu parametreleri kullandım: yaş, cinsiyet, eğitim, sağlık durumu, kazanılan gelirden duyulan memnuniyet, işsiz olup olmamak ve ulusal hükümetten memnuniyet. Uluslararası literatürden biliyoruz ki, etkinin büyüklüğüne göre çoğu zaman en önemli üç parametre (büyükten küçüğe): sağlık, kazanılan gelir ve hükümetten memnuniyet. 29 ülkenin her biri için (Türkiye dahil), bu parametrelerin etkisinin derecesini gösteren her bir katsayıyı hesapladım.

Grafik 4 hükümetten memnuniyet ve sağlık parametrelerinin etkilerini, hükümetten memnuniyet katsayısının büyükten küçüğe doğru sıralaması ile gösteriyor (standardize edilmiş katsayılar kullanıldığı için karşılaştırma yapılabilir). Görüldüğü gibi, hükümetten memnuniyet katsayısı mutluluğu en çok etkileyen ülke Türkiye (zira Türkiye'nin katsayısı en yüksek). Buna karşılık, sağlığın mutluluk üzerindeki etkisini ölçen katsayı Türkiye için diğer ülkelerinkine kıyasla en düşük düzeyde. Diğer bir deyişle, Türkiye sağlığa kıyasla hükümetten memnuniyetin mutluluğu en çok etkilediği ülke görünümünde. Bu, burada grafiğini vermediğim, işsizliğin etkisi için de böyle.

Grafik 4 Ülkelere göre sağlık ve hükümet memnuniyeti parametrelerinin mutluluk üzerindeki etkilerini gösteren katsayılar (ESS 2008)

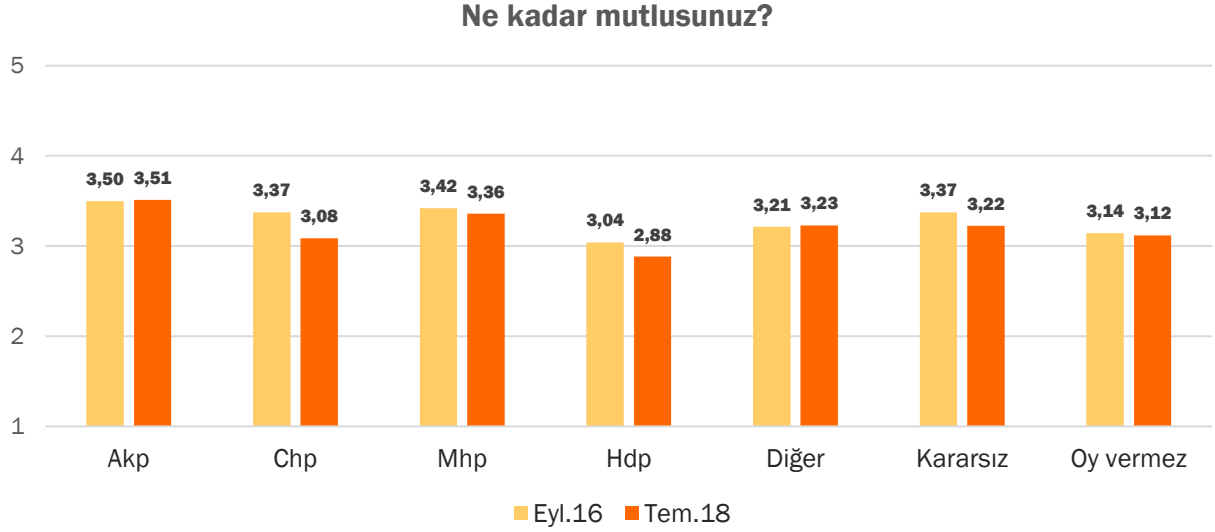

2. B) KONDA Eylül 2016, Temmuz 2018 Verileri ve Mutluluk Analizi

KONDA'nın Eylül 2016 ve Temmuz 2018 tarihlerinde yapmış olduğu kamuoyu araştırmalarındaki mutlulukla ilgili sorulan sorudan hareketle, depresyon için yaptığımız analizin bir benzerini yapabiliriz. Grafik 5, siyasi tercih kategorilerine göre deneklerin mutluluk ortalamasını göstermektedir. Görüldüğü gibi, AKP seçmenlerinin mutluluk ortalamaları muhalefet partilerinininkinden daha fazladır (diğer kategorisi çok büyük ölçüde İyi Parti seçmenlerinden oluşmaktadır).

KONDA verilerine dayalı regresyon analizi, gelir düzeyinden memnun olmayanların, işsizlerin, Kürt ve Alevi vatandaşların, dindarlık düzeyi yüksek olanların diğerlerine kıyasla daha mutlu olduklarını göstermektedir. Ayrıca, korelasyon hesapları, iktidar partisi dışındaki tüm siyasi tercih kategorileri mensuplarının daha az mutlu olduklarına işaret etmektedir.

Grafik 5* Siyasi tercihlere göre mutluluk ortalamaları (KONDA Eylül 2016, Temmuz 2018)

*: 'Ne kadar mutlusunuz?' 1) çok mutsuzum, 2) mutsuzum, 3) ne mutluyum ne mutsuzum, 4) mutluyum, 5) çok mutluyum.

Sonuç yerine

Bireylerin öznel iyi oluşlarının (*subjective well-being*) tüm toplumu ilgilendiren bir konu olduğu açık. Bu nedenle, öznel iyi oluşun temel bileşenlerinin (depresif ruh hali ve mutluluk gibi) belirleyicilerinin iyi analiz edilip olumsuzluk yaratan faktörlerin düzeltilmesi asli bir sosyal politika konusu olmak durumunda. Toplumunu oluşturan bireylerin önemli bir bölümünün, herkesi ilgilendiren konularda isabetli kararlar alan bir siyasi yönetime sahip olduklarını düşünmeleri öznel iyi oluşlarını geliştiren, çoğaltan bir husus. Öyle görünüyor ki, bu husus ülkemizde başka ülkelerde olduğundan daha önemli. Zira hükümetten memnun olmak (ya da olmamak) Türkiye'de insanların mutluluğunu başka ülkelerde olduğundan daha fazla etkiliyor. Öyle ki, bu parametre sağlıklı olmak ve yeterli gelir elde etmekten daha önemli; çünkü iktidarı destekleyenler her yerde olduğunda daha mutlu, muhalif olanlar ise daha mutsuz, bu da katsayının büyüklüğünü artırıyor (oysa, örneğin Macron'a oy vermemiş bir Fransız, adayı kaybetti diye ne 'karalar bağlıyor' ne de Macron'a oy verenin, adayı kazandı diye 'başı mutluluktan göğe eriyor'). Bu durumun toplumdaki sosyo-politik fay hatlarının (sekülerlik, hayat tarzları, etnik ve mezhep kökenli farklı kimliklere dayalı farklılıkların) gücünden kaynaklandığı çok açık. O nedenle, bireysel ve dolayısıyla toplumsal iyi oluştaki artışın bu fay hatlarının hiç değilse yumuşatılmasından geçtiğini, geçeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

3.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırmalar, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 7 – 8 Temmuz 2018 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye’deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye’nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 1,7, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,3’dür.

3.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 1 Kasım 2015 Genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır. Yerleşim yerleri önce kırsal/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, 32 ilin merkez dahil 98 ilçesine bağlı 156 mahalle ve köyünde 2728 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülmüştür. Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Gidilen il	32	Yaş grubu	Kadın	Erkek
Gidilen ilçe	98	18-32 yaş	3 denek	3 denek
Gidilen mahalle/köy	156	33-48 yaş	3 denek	3 denek
Görüşülen denek	2728	49 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzyen 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Çanakkale, Edirne, Tekirdağ
3	Ege	İzmir, Kütahya, Uşak
4	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
8	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum, Kars
11	Ortadoğu Anadolu	Elazığ, Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			21,2%	21,2%
2	Batı Marmara	,7%	3,3%	,7%	4,6%
3	Ege	2,0%	7,1%	4,5%	13,6%
4	Doğu Marmara	1,3%	2,6%	6,0%	9,9%
5	Batı Anadolu		1,9%	7,0%	8,9%
6	Akdeniz	2,0%	5,2%	5,3%	12,5%
7	Orta Anadolu	,4%	2,6%	1,3%	4,4%
8	Batı Karadeniz	1,9%	3,2%	,6%	5,7%
9	Doğu Karadeniz	1,0%	1,6%		2,6%
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,3%	1,3%		2,6%
11	Ortadoğu Anadolu	1,3%	2,6%	,7%	4,7%
12	Güneydoğu Anadolu	2,0%	3,3%	4,0%	9,2%
	Toplam	13,9%	34,9%	51,2%	100,0%

4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

4.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	48,9
Erkek	51,1
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 32 yaş	33,7
33 - 48 yaş	35,3
49+ yaş	30,9
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	5,7
Diplomasız okur	2,2
İlkokul mezunu	26,8
İlköğretim / Ortaokul mezunu	14,2
Lise mezunu	32,8
Üniversite mezunu	16,8
Yüksek lisans / Doktora	1,5
Toplam	100,0

Eğitim durumu (gruplanmış)	Yüzde
Lise altı	48,9
Lise	32,8
Üniversite	18,3
Toplam	100,0

Hane kişi sayısı	Yüzde
1 - 2 kişi	19,1
3 - 5 kişi	65,4
6 - 8 kişi	13,4
9 ve daha fazla kişi	2,1
Toplam	100,0

Hayat tarzı kümesi	Yüzde
Modern	28,4
Geleneksel Muhafazakâr	48,9
Dindar Muhafazakâr	22,7
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet memuru	5,7
Özel sektör	7,4
İşçi	8,3
Esnaf	7,8
Tüccar / iş adamı	1,1
Serbest meslek sahibi	1,7
Çiftçi, ziraatçı, hayvancı	2,5
Çalışıyor, diğer	5,6
Emekli	12,9
Ev kadını	29
Öğrenci	10,1
İşsiz	6,1
Çalışamaz halde	1,7
Toplam	100,0

Sosyal medya	Yüzde
Facebook	46,3
Twitter	22,1
Whatsapp	59,1
Youtube	34,2
Instagram	40,8
Diğer	1,0
İnternete giriyorum ama sosyal medyayı kullanmıyorum.	5,8
İnternete hiç girmiyorum.	26,7

Haber seyrettiği TV kanalı	Yüzde
İzlemiyorum	,3
Haberleri TV'den takip etmiyorum.	12,1
A Haber	10,5
ATV	15
CNN Türk	2,9
Fox TV	23,2
Haber Türk	1,5
Halk TV	2,4
Kanal 7	1,6
Kanal D	4,5
NTV	2,9
Show TV	3,9
Star TV	2,8
TRT	12,8
Ulusal Kanal	0,2
Diğer kanallar	3,3
Toplam	100,0

Bu hanenin malı olan arabanız var mı?	Yüzde
Var	50,9
Yok	49,1
Toplam	100,0

Örtünme durumu	Yüzde
Örtmüyor	29,7
Başörtüsü	42,4
Türban	10,3
Çarşaf, peçe	1,0
Görüşülen kişi bekâr erkek	16,6
Toplam	100,0

Etnik köken	Yüzde
Türk	79,5
Kürt	14
Zaza	1,5
Arap	2,3
Diğer	2,7
Toplam	100,0

Din/mezhep	Yüzde
Sünni Müslüman	92
Alevi Müslüman	5,8
Diğer	2,3
Toplam	100,0

Dindarlık	Yüzde
İnançsız	3,6
İnançlı	25,6
Dindar	57,2
Sofu	13,6
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
700 TL ve altı	2,2
701 - 1200 TL	5,0
1201 - 2000 TL	32,1
2001 - 3000 TL	25,8
3001 - 5000 TL	25,7
5001 TL ve üstü	9,2
Toplam	100,0

Ekonomik sınıflar	Yüzde
Alt gelir	16,6
Alt orta sınıf	30,1
Yeni orta sınıf	30,2
Üst gelir	23,1
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Gecekondu/dış sivasız apartman	4,2
Müstakil, geleneksel ev	28,7
Apartment	59,4
Site içinde	7,3
Çok lüks bina, villa	,4
Toplam	100,0

4.2. Ruh Hali

Bunalmış hissettim	Yüzde
Hiç	26,2
Bazen	51,9
Sık sık	15,7
Sürekli	6,2
Toplam	100,0

Her şey yük oldu / Burnumdan geldi	Yüzde
Hiç	45,8
Bazen	37,4
Sık sık	11,7
Sürekli	5,1
Toplam	100,0

Huzursuz uyudum	Yüzde
Hiç	39,6
Bazen	39,8
Sık sık	14,5
Sürekli	6,1
Toplam	100,0

Mutlu hissettim	Yüzde
Hiç	9,9
Bazen	41,9
Sık sık	36,8
Sürekli	11,5
Toplam	100,0

Yalnız hissettim	Yüzde
Hiç	49,7
Bazen	36,1
Sık sık	9,0
Sürekli	5,1
Toplam	100,0

Hayattan keyif aldım	Yüzde
Hiç	12,4
Bazen	44,2
Sık sık	32,7
Sürekli	10,7
Toplam	100,0

Üzgün hissettim	Yüzde
Hiç	27,5
Bazen	55,3
Sık sık	13,1
Sürekli	4,1
Toplam	100,0

Mecalsızdım	Yüzde
Hiç	32,8
Bazen	43,2
Sık sık	15,7
Sürekli	8,4
Toplam	100,0

Son günlerde sokağa çıkmak, kalabalık yerlerde bulunmak konusunda çekince, endişe duyuyor musunuz?	Yüzde
Güvensiz hissediyorum ve gündelik hayatımı olumsuz etkiliyor.	19,1
Güvensiz hissediyorum ama gündelik hayatımı etkilemiyor.	24,5
Güvende hissediyorum.	56,4
Toplam	100,0

Genel hayat şartları bakımından kendinizi ne kadar mutlu veya mutsuz hissediyorsunuz?	Yüzde
Çok mutsuz	2,5
Mutsuz	11,7
Ne mutlu, ne mutsuz	42,3
Mutlu	39,3
Çok mutlu	4,3
Toplam	100,0

Peki sizce ülkedeki “sade vatandaş” ne kadar mutlu veya mutsuz hissediyordur?	Yüzde
Çok mutsuz	3,7
Mutsuz	23,6
Ne mutlu, ne mutsuz	49,2
Mutlu	21,8
Çok mutlu	1,8
Toplam	100,0

Son bir ay içinde sizi en çok mutlu eden olay neydi? (gruplanmış)	Yüzde
Aile	26,6
İş/Okul	7,4
Ekonomik	5,7
Seçim sonucu	16,1
Ülke	1,4
Sosyal	7,0
Futbol	1,0
Diğer	4,7
Mutlu eden olay olmadı	30,0
Toplam	100,0

Son bir ay içinde sizi en fazla öfkeliendiren olay neydi? (gruplanmış)	Yüzde
Aile	12,5
İş/Okul	5,7
Ekonomik	6,9
Seçim sonucu	16,1
Ülke	4,1
Çocukların kaçıırılması, çocuk istismarı	13,3
Sosyal	2,7
Diğer	7,4
Öfkeliendiren olay olmadı	31,3
Toplam	100,0

5. TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Barometre raporlarında yer alan tüm bulgular, araştırmaların saha çalışmalarında görüşülen kişilerle yüz yüze yapılan anketlerde sorulan sorulara dayandırılmaktadır. Bazı sorular ve cevap seçenekleri sonrasında kısaltılarak veya basitleştirilerek, raporda gündelik dilde kullanılan terimlerle ifade edilmektedir. Örneğin kendini ne kadar dindar gördüğüne dair soruya cevaben “İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri” için, raporda kısaca “inançlı” ifadesi kullanılmaktadır. Bu bölüm hem Barometre raporunu eline ilk defa alanlar için, hem de terimlerle ilgili açıklamaya ihtiyaç duyanlar için hazırlanmıştır. İlk tabloda terimler ve açıklamaları, daha sonraki tablolarda bu terimlerin kaynağı olan soru ve cevap metinleri yer almaktadır.

AÇIKLAMA

Alevi Müslüman:	Kendi din / mezhebini Alevi Müslüman olarak tanımlayan kişi
Alt Orta Sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ama otomobili olmayan kesim
Alt Sınıf:	Kişi başı geliri en düşük olan yüzde 20'lik kesim
Arap:	Kendi etnik kökenini Arap olarak tanımlayan kişi
Başörtülü:	Kendisi veya erkeğe eşinin başörtüsü ile örtündüğünü belirten kişi
Çarşaf:	Kendisi veya erkeğe eşinin çarşafı ile örtündüğünü belirten kişi
Dindar:	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri
Dindar Muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını dindar muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
Geleneksel Muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını geleneksel muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
İnançlı:	İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri
İnançsız:	Dinin gereklerine pek inanmayan biri
Kent:	Nüfusun 4000'in üstünde olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kır:	Nüfusun 4000'in altında olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kürt:	Kendi etnik kökenini Kürt olarak tanımlayan kişi
Metropol:	Nüfusu en yüksek 15 şehrin bütünlük şehir merkezi sınırlarındaki yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Modern:	Kendi hayat tarzını modern olarak tanımlayan kişi
Örtünmeyenler:	Kendisi veya erkeğe eşinin örtünmediğini belirten kişi
Sofu:	Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri
Sünni Müslüman:	Kendi din / mezhebini Sünni Müslüman olarak tanımlayan kişi
Türbanlı:	Kendisi veya erkeğe eşinin türbanla örtündüğünü belirten kişi
Türk:	Kendi etnik kökenini Türk olarak tanımlayan kişi
Üst Sınıf:	Kişi başı geliri en yüksek olan yüzde 20'lik kesim
Yeni Orta Sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ve otomobili olan kesim
Zaza:	Kendi etnik kökenini Zaza olarak tanımlayan kişi
Çoklu İlişkiselik/Mütekabiliyet Analizi (ÇMA)	Nominal-kategorik veriler arasında bulunan ilişkilerin yapısını ve aralarındaki olası örüntüleri iki boyutlu bir düzlemde göstermeye yarayan bir veri analizi tekniğidir. Mütekabiliyet Analizinin (MA)

(Multiple Correspondence Analysis)

ikiden fazla değişkenli, büyük veri setlerine uygulanması ihtiyacına karşılık verir.

ÇMA, 60'lı yıllarda matematikçi ve dilbilimci Jean-Paul Benzécri'nin çalışmaları ile şekillenmiş, 80'lerde hakkındaki araştırmaların İngilizceye çevrilmeye başlanması ve Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün makalelerinde bu yönteme yer vermesi ile bu alandaki çalışma ve yayınlar hızla artmıştır.

5.1. Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler

Kendinizi, hayat tarzı bakımından aşağıda sayacağım üç gruptan hangisinde sayarsınız?

Modern

Geleneksel Muhafazakâr

Dindar Muhafazakâr

Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz nedir?

Sünni Müslüman

Alevi Müslüman

Diğer

Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?

Türk

Kürt

Zaza

Arap

Diğer

Yerleşim Kodu (Örneklemeden gelen veri)

Kır

Kent

Metropol

Eşiniz veya siz, sokağa çıkarken başınızı örtüyor musunuz? Nasıl örtüyorsunuz?

Ötünmüyor

Başörtüsü

Türban

Çarşaf

Bekâr erkek

Dindarlık açısından kendinizi aşağıda okuyacaklarımdan hangisiyle tarif edersiniz?

Dinin gereklerine pek inanmayan biri

İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri

Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri

Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri

Ekonomik sınıflar (Hanedeki kişi sayısı, hane geliri ve otomobil sahipliği kullanılarak hesaplanıyor)

Alt sınıf

Alt orta sınıf

Yeni orta sınıf

Üst sınıf